ORTODOKSİA
Ahlakî ve dinî resale
Müdiri mes'ul
MELETİOS LUKAKİS
Mahal idare
FENER RUM PATRİKHANESİ

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

Περιοδικὸν ἠθικοθρησκευτικὸν

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

Ἔτος ΙΓ' — ΚΠολις. — Φεβρουάριος 1938. — Τεῦχος 2.

Ο ΝΕΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Μετὰ ἑπτάμηνον χηρείαν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς Ἁγιωτάτης Σερβικῆς Ἐκκλησίας Πατριάρχης αὐτῆς ἐξελέγη ***ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μαυροβουνίου καὶ Παραλίων κ. Γαβριὴλ Ντόζιτς.***

Τὴν 20 λήγοντος, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ, κατὰ τὴν ὁποίαν παρέστησαν πάντες οἱ ἅγιοι Ἀρχιερεῖς, συνῆλθε τὴν 11ην ὥραν π. μ. ἐν τῷ ἐπισήμῳ Συνοδικῷ τοῦ Πατριαρχείου ἡ Συνέλευσις τῆς Ἱεραρχίας ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Τοποτηρητοῦ σεβ. Μητροπολίτου Ζάγκρεπ κ. Δοσιθέου πρὸς ἐκλογὴν τῶν ἓξ ὑποψηφίων. Τοιοῦτοι, ὑποδείξει τῆς ἐπὶ τούτῳ συσταθείσης μικρᾶς Ἐκλογικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐξελέγησαν οἱ σεβ. Μητροπολῖται: Ζάγκρεπ Δοσίθεος, Δαβροβόσνης Πέτρος, Μαυροβουνίου καὶ Παραλίων Γαβριὴλ καὶ Σκοπίων Ἰωσήφ, καὶ οἱ παν. Ἐπίσκοποι: Ζίτσης Νικόλαος καὶ Βουδίμης Γεώργιος. Ὁ κατάλογος οὗτος τῶν ὑποψηφίων τῆς Ἱεραρχίας ὑπεβλήθη τῷ Ὑπουργῷ τῆς Δικαιοσύνης.

Τὴν ἐπομένην, 21ην τοῦ μηνός, συνῆλθεν ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ ἡ Ἐκλογικὴ Συνέλευσις, ἀπαρτισθεῖσα ἐκ μελῶν ἑξήκοντα, ἤτοι παρέστησαν οἱ σεβ. ἱεράρχαι τῆς Σερβ. Ἐκκλησίας, ὁ γηραιότερος πρωθιερεὺς ἑκάστης τῶν πόλεων Βελιγραδίου, Ἰπεκίου καὶ Καρλοβιτσίου ὡς καὶ ὁ πρωθιερεὺς τῶν Ἀνακτόρων, ὁ τμηματάρχης τοῦ ὀρθοδόξου Τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, ὁ εἰσηγητὴς τοῦ ὀρθοδόξου τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν, οἱ διευθυνταὶ τῶν ὀρθοδόξων Θεολογικῶν Σχολῶν, οἱ πρόεδροι τοῦ ἱερατικοῦ καὶ τοῦ μοναχικοῦ συνδέσμου, τὰ μέλη τοῦ πατριαρχικοῦ Συμβουλίου, ὁ πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, οἱ ἐν ἐνεργείᾳ ὀρθόδοξοι Ὑπουργοί, οἱ πρόεδροι τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τοῦ Γενικοῦ Ἐλέγχου καὶ οἱ πρυτάνεις τῶν πανεπιστημίων.

Ἐν τῇ Ἐκλογικῇ ταύτῃ Συνελεύσει γενομένης ψηφοφορίας ἦλθον πρῶτοι ἀποτελέσαντες τοὺς τρεῖς διὰ τὴν πατριαρχείαν ὑποψηφίους οἱ ἑξῆς ὁ Μητροπολίτης Μαυροβουνίου καὶ Παραλίων Γαβριὴλ διὰ ψήφων 50, ὁ Ἐπίσκοπος Βουδίμης Γεώργιος διὰ ψήφων 27 καὶ ὁ Μητροπολίτης Δαβροβόσνης Πέτρος διὰ ψήφων 23. Ἴσας ψήφους πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον ἔλαβε καὶ ὁ Μητροπολίτης Ζάγκρεπ Δοσίθεος, ἀλλ᾽ ἐκ τούτων προεκρίθη, κατὰ τὸν Καταστατικὸν Χάρτην, ὁ Μητροπολίτης Δαβροβόσνης ὡς ἔχων τὰ πρεσβεῖα τῆς χειροτονίας. Τὸ τριπρόσωπον τοῦτο ψηφοδέλτιον ἐκόμισε πάραυτα ὁ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης τῇ Ἀντιβασιλείᾳ, ἥτις ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως Πέτρου Β′ προέκρινε καὶ διώρισε Πατριάρχην τὸν σεβ. Μ/την Μαυροβουνίου κ. Γαβριήλ, τὸ σχετικὸν δὲ οὐκάζιον παραλαβὼν ὁ Ὑπουργὸς διεκόμισεν ἀμέσως εἰς τὴν ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ ἀναμένουσαν Ἐκλογικὴν Συνέλευσιν, ἐνώπιον τῆς ὁποίας καὶ ἀνέγνω αὐτό.

Τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἐκλογῆς, ἤτοι τὴν 22 τοῦ μηνός, ἐγένετο μεγαλοπρεπῶς ἡ ***ἐνθρόνισις*** τῆς Α Μακαριότητος ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ, εὐθὺς μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, ἣν ἐτέλεσεν ὁ νέος Πατριάρχης συμπαραστατούμενος ὑπὸ 12 Ἀρχιερέων καὶ τῇ συμμετοχῇ 24 ἱερέων. Παρέστησαν κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ἐνθρονίσεως οἱ τρεῖς Ἀντιβασιλεῖς, ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, οἱ Ὑπουργοί, οἱ Γερουσιασταὶ καὶ οἱ Βουλευταί, τὸ Διπλωματικὸν Σῶμα, οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἀντιπρόσωποι ἐξεχόντων σωματείων Ὁ Μητροπολίτης Σκοπίων Ἰωσὴφ προσήγαγεν εἰς τὸν Ἀντιβασιλέα Πρίγκηπα Παῦλον τὸ χρυσοῦν καὶ διὰ πολυτίμων λίθων κεκοσμημένον ἐγκόλπιον, φέρον ἐπὶ κεφαλῆς τὴν εἰκόνα τοῦ σέρβου Ἁγίου Σάββα καὶ εἶτα κατὰ σειρὰν ἑκατέρωθεν εἰκόνας ἀρχαίων σέρβων ἱεραρχῶν, τὸ

ὁποῖον ἡ Α. Β. Ὑψηλότης ἀνήρτησεν εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ Πατριάρχου. Ἀκολούθως ὁ Μητροπολίτης Ζάγκρεπ Δοσίθεος προσήγαγε τῇ Α. Β Ὑψηλότητι τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον, ἣν καὶ ἐνεχείρησεν Αὕτη τῷ Πατριάρχῃ, τὸν ὁποῖον οἱ σεβ. ἀρχιερεῖς ὡδήγησαν εἰς τὸν Θρόνον ψάλλοντες τὸ **ἄξιος**, ὅπερ ἐπανέλαβε καὶ ὁ χορός. Ἐπηκολούθησεν ὁ ἐνθρονιστήριος λόγος τοῦ Πατριάρχου, ὁ πολυχρονισμὸς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν διακόνων καὶ τοῦ χοροῦ, τὸ **ἄξιος** ἀπὸ μέρους τῶν ἀρχιερέων καὶ τοῦ ἐκκλησιάσματος καὶ ἡ διανομὴ τοῦ ἀντιδώρου.

***

Ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Γαβριὴλ ἐγεννήθη ἐν Βρουΐτσῃ τῆς Κάτω Μοράτσας τὴν 17ην Μαΐου 1881. Διακούσας τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῇ ἱ. μονῇ Μοράτσας παρὰ τῷ θείῳ αὐτοῦ ἀρχιμ. καὶ ἡγουμένῳ αὐτῆς Μιχ. Ντόζιτς, ἐφοίτησεν εἶτα εἰς τὴν ἱερατικὴν σχολὴν Πρεσρένης, ἐπιτυχὼν δὲ ὑποτροφίαν ἐνεγράφη ἐν ἔτει 1905 εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησεν ἐν ἔτει 1909, ἀνακηρυχθεὶς Διδάκτωρ τῆς Θεολογίας. Ἐφεξῆς διωρίσθη ἀρχιγραμματεὺς τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Ἱερᾶς Σερβικῆς Μονῆς τοῦ Χιλιανδαρίου, εἰσηγητὴς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικο-σχολικῶν ζητημάτων τῆς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει Σερβικῆς Πρεσβείας καὶ διευθυντὴς τῆς ἐνταῦθα Σερβικῆς σχολῆς. Διάστημά τι μετὰ ταῦτα διῆλθεν ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, ἐπιστρέψας δὲ εἰς ΚΠολιν ἐχειροτονήθη ἀρχιμανδρίτης ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ. Τῷ 1911 (1 Δεκεμβρίου) ἐξελέγη μητροπολίτης Ρασκοπρεσρένης, ἀργότερον ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἀνασυστάσης ἀρχιεπισκοπῆς Ἰπεκίου, καὶ τῷ 1920 μητροπολίτης Μαυροβουνίου διαδεχθεὶς τὸν θανόντα μητροπολίτην Μητροφάνην.

***

Ὁ νέος Πρωθιεράρχης τῆς Ὀρθοδόξου Σερβικῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ ἐξέχουσαν ἱεραρχικὴν φυσιογνωμίαν. Ἐξαρτώμενος ἄλλοτε κανονικῶς ἀπὸ τοῦ παρ' ἡμῖν Πνευματικοῦ Κέντρου—, ἐφ' ὅσον ἐν αὐτῷ ὑψώθη εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν βαθμὸν ἀναδειχθεὶς μητροπολίτης Ρασκοπρεσρένης, ἔσχε δὲ καὶ τὸ εὐτύχημα νὰ μετάσχῃ αὐτοπροσώπως κατὰ Ἰανουάριον 1913 τῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως τῆς ψηφισάσης Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Γερμανὸν Ε' τὸν ἀπὸ Χαλκηδόνος—, δὲν διέκοψε καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς ἰδιαιτέρους αὐτοῦ δεσμοὺς βαθείας ἀγάπης καὶ εὐλαβείας πρὸς αὐτό. Παραμένει πάντοτε ἀλησμόνητος ἡ μεγάλη αὐτοῦ καὶ πλουσία συμβολὴ κατὰ τὰς συζητήσεις καὶ τὴν λῆψιν ἀποφάσεων τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου ΚΠόλεως (Μάϊος— Ἰούνιος 1923), ὅπως ἐξετιμήθη λίαν καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν (1933) ἀποστολὴν αὐτοῦ ἀπὸ μέρους τῆς

Σερβικῆς Ἐκκλησίας παρὰ τῷ Οἰκουμ. Π/χείῳ πρὸς διευθέτησιν ζητημάτων τινῶν. Ἀνάδειξις εἰς τὸν Σερβ. πατριαρχικὸν θρόνον προσωπικότητος τῆς περιωπῆς τοῦ νῦν Μακαριωτάτου Πατριάρχου Γαβριήλ, διακρινομένου διὰ τὴν ἀρτίαν αὐτοῦ θεολογικὴν μόρφωσιν, τὴν βαθυστόχαστον αὐτοῦ σκέψιν ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους καὶ τοῖς γενικοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ζητήμασι καὶ τὴν ἔμπειρον συμβολὴν ἐν τῇ διευθετήσει καὶ διεκπεραιώσει αὐτῶν, ἐνισχύει ἀπείρως τὴν παράταξιν καὶ τιμᾷ ἰδιαζόντως τὴν παράστασιν τοῦ καθόλου συστήματος τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἡ ***Ὀρθοδοξία*** ὑποβάλλουσα τῇ Α. Μακαριότητι τὰ θερμὰ αὐτῆς συγχαρητήρια εὔχεται ὅπως ὁ Δομήτωρ τῆς Ἐκκλησίας ἐνισχύῃ Αὐτὴν ἐν τῇ ἁγίᾳ Αὐτῆς διακονίᾳ.

*
* *

Τὰ ἀνταλλαγέντα πατριαρχικὰ τηλεγραφήματα :

Τῇ Α. Θ. Παναγιότητι τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Βενιαμίν.

Βελιγράδιον 25/2/38. Φανάριον.

Ἀφάτῳ Θεοῦ βουλῇ ἐκλεγέντες κανονικῶς ἀνελάβομεν σήμερον διοίκησιν Πατριαρχικοῦ Σερβικοῦ Θρόνου. Ἀπευθύνοντες ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν ἐπικαλούμεθα ἀδελφικὴν συνεργασίαν καὶ εὐχὰς Ὑμετέρας Ἀγάπης πρὸς δόκιμον ἐπιτέλεσιν ἡμετέρων καθηκόντων εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ ἐπίδοσιν Ὀρθοδοξίας.

Πατριάρχης Γαβριήλ.

Μακαριώτατον Πατριάρχην Γαβριήλ,

Φανάριον, 26/2/938. Βελιγράδιον.

Βαθείᾳ χαρᾷ πληροφορηθέντες ἀνύψωσιν Ὑμετέρας γεραςμίας Μακαριότητος Πατριαρχικὸν Θρόνον φιλτάτης ἀδελφῆς Ἐκκλησίας Σερβίας, συγχαίρομεν αὐτῇ ἐγκαρδίως. Ἀνταποδίδοντες δὲ ὁλοθύμως ἀδελφικὸν ἀσπασμόν, εὐχόμεθα ὅπως ἐνισχύῃ Αὐτὴν Κύριος ἐπιτελέσει ὑψηλῶν καθηκόντων ἐπ᾽ ἀγαθῷ ἧς προΐσταται Ἐκκλησίας.

Πατριάρχης Βενιαμίν.

Παναγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Βενιαμίν,

Βελιγράδιον 28/2/1938. *Φανάριον.*

Μετ' ἐγκαρδίου ἀδελφικῆς ἀγάπης εὐχαριστοῦμεν Ὑμετέραν Παναγιότητα, Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν διὰ συγχαρητήρια ἐπὶ ἀνόδῳ ἡμῶν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Σερβίας καὶ διὰ ὑμετέρας εὐχὰς ὑπὲρ μετριότητος ἡμῶν·

ἀφωσιωμένος ἐν Χριστῷ

Πατριάρχης Σερβίας Γαβριήλ.

ΑΙ ΕΠΙ ΜΕΡΟΥΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΥΤΩΝ

Ἡ διατήρησις τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας στηρίζεται εἰς τὴν στερεότητα καὶ τὸ ἀμετάβλητον τῶν μεγάλων δογματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀληθειῶν τῆς θρησκείας τοῦ Ἰησοῦ, τουτέστιν εἰς τὴν θείαν αὐτῶν προέλευσιν. Ἡ ζωντανὴ ἐξ ἄλλου καὶ καρποφόρος ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὕπαρξις τοῦ ὠργανωμένου χριστιανισμοῦ, τῆς Ἐκκλησίας, ἀπαιτεῖ ὅπως ὁ ὀργανισμὸς αὐτὸς ὡς πρὸς τὸν ἐξωτερικόν του βίον — ἐκεῖ ὅπου οὔτε δόγματα, οὔτε ἠθικαὶ ἀρχαί, οὔτε βασικαὶ ἀντιλήψεις λατρείας καὶ διοικήσεως θίγονται — μὴ διατελῇ ἀγνοῶν τὰ περὶ ἑαυτὸν συμβαίνοντα, ἀλλὰ προσαρμόζηται μέχρι τινὸς πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς μεταβολάς. Τὰ ὅρια τῆς προσαρμογῆς ταύτης θὰ εἶναι τοιαῦτα ὥστε ἡ ἐκκλησία νὰ ἐμφανίζηται πάντοτε ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ φυλάσσουσα τὴν αἰώνιον «καλὴν παρακαταθήκην» (Β', Τιμ. α, 14), ἀλλὰ καὶ ἐκκλησία ἀνθρώπων ζώντων ἐπὶ τῆς γῆς καὶ περικυκλουμένων ὑπὸ ποικιλίας μεταβολῶν. Ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀντελήφθη καὶ βαθέως ᾐσθάνθη τὴν δύναμιν καὶ τὴν σοβαρότητα τοῦ νόμου τούτου. Ἀντικαθιστῶσα κανόνας δι' ἄλλων ἀντιθέτου περιεχομένου ἐδικαιολόγει τὴν πρᾶξίν της ταύτην διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς τὸ ἑξῆς ἐπιχείρημα· «Οἱ καιροὶ κινοῦσι τὰ πράγματα καὶ **ἄλλοτε ἄλλως** μετατιθέασιν (αὐτὰ) εὐπροσώποις αἰτίαις ὑπείκοντες» [1]). Εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ τονισθῇ ὅτι αἱ εἰς τὸν ἐξωτερικὸν βίον τῆς ἐκκλησίας ἀναφερόμεναι καὶ ὑπὸ τῶν καιρικῶν περιστάσεων ἐπιβαλλόμεναι μεταβολαὶ δύνανται νὰ

---

1) Βλέπε ἐμὸν ἔργον «Περὶ μεταβολῶν...» σ. 53 κ. ἀ·

ῆναι ἢ γενικαί, ἀφορῶσαι τὴν καθόλου ἐκκλησίαν, ἢ μερικαὶ καὶ τοπικαί, ἀφορῶσαι μίαν ἐπὶ μέρους ἐκκλησίαν. Ὁ κατὰ τὸν δεύτερον αἰῶνα ἀκμάσας ἐπίσκοπος Καισαρείας Φιρμιλιανὸς εἶχεν ὑπ' ὄψει τὰς τοπικὰς μεταβολάς, ἤτοι τὴν ποικιλίαν τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων διαφόρων ἐπαρχιῶν, ποικιλίαν μὴ βλάπτουσαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἑνότητα, ὅταν ἔγραφε «secundum qnod in caetiris quoque plurimis provinciis *multa pro locorum et hominum* diversitate variantur». (Δὲν τηροῦνται, ἀναφέρει προηγουμένως, ἐν Ρώμῃ ὅλα ὁμοίως καθὼς καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις, καθότι εἰς πλείστας ὅσας ἐπαρχίας πολλὰ ποικίλλουσιν ὡς ἐκ τῆς διαφορότητος τῶν τόπων καὶ τῶν ἀνθρώπων» ἐπιστολὴ 75) [2]. Τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἀνέπτυσσε καὶ ὁ ἱερὸς Φώτιος ἐν τῇ πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον Α' ἀπολογητικῇ ἐπιστολῇ του γράφων σὺν ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς· «οὕτως ἐν οἷς οὐκ ἔστι πίστις τὸ ἀθετούμενον, οὐδὲ κοινοῦ τε καὶ καθολικοῦ ψηφίσματος ἔκπτωσις, ἄλλων παρ' ἄλλοις ἐθῶν καὶ νομίμων φυλαττομένων, οὔτε τοὺς φύλακας ἀδικεῖν, οὔτε τοὺς μὴ παραδεξαμένους παρανομεῖν, ὀρθῶς ἄν τις κρίνειν εἰδὼς διορίσαιτο» [3]. Ὥστε κατὰ τὸν μέγαν Φώτιον, ἀναπτύσσοντα ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν ἀντίληψιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, εἰς ἐκφάνσεις τινὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ της βίου — π.δ.χ. ἡ ἐνδυμασία τῶν κληρικῶν, λεπτομέρειαί τινες εἰς τὰς θρησκευτικὰς τελετάς, τρόπος ἐκλογῆς ἀρχιερέων, ἐκκλησιαστικὴ μόρφωσις, λεπτομέρειαι ἐν τῷ διοικητικῷ ἐκκλησιαστικῷ συστήματι (ἀρχιεπίσκοπος ἢ πατριάρχης θὰ εἶναι ὁ «πρῶτος» κ. ἄ.) κ. ἄ. — ἑκάστη ἐπὶ μέρους ἐκκλησία δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀκολουθῇ καθ' ὅλα ὅ,τι ἄλλη ἐκκλησία φυλάσσει ὑπὸ ἄλλας συνθήκας διαβιοῦσα, διαφοροτρόπως ἐξελιχθεῖσα, ἄλλην γλῶσσαν ὁμιλοῦσα καὶ εἰς διάφορον ἐπίπεδον πολιτισμοῦ ἐν γένει εὑρισκομένη. Ἐν τοῖς τοιούτοις κέκτηται ἐλευθερίαν ἐφ' ὅσον δὲν πρόκειται περὶ δογματικῶν διδασκαλιῶν (πίστις) οὔτε περὶ ἀποφάσεων αἱ ὁποῖαι ὑποχρεοῦσιν ὁλόκληρον τὴν ἐκκλησίαν, «ἀφορῶσι, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ζωναρᾶ, εἰς κοινὴν τῆς ἐκκλησίας κατάστασιν» [4].

---

2) Παράβαλλε καὶ ὅσα ὅμοια γράφει ὁ Γάλλος Bossuet εἰς τὸ ἔργον του «Discours sur l'histoire universelle». Ἔκδοσις P. Jacquinet σ. 170 «on croyait que la foi ne changeait jamais, et qu'encore que la discipline put recevoir divers changements, *selon les temps et selon les lieux*, il fallait tendre, autant qu'on pourait, à une parfaite imitation de l'antiquité».

3) Προλεγόμενα Σοφοκλέους Οἰκονόμου εἰς Ἀμφιλόχια ἱεροῦ Φωτίου σελ. κε' σημ. 3. Καὶ ὁ Δημήτριος ὁ Χωματηνὸς κατὰ τὸν ιγ' αἰῶνα ἔγραφε τὰ ἑξῆς σχετικὰ πρὸς τὸ ὡς ἄνω θέμα· «οὐ πᾶν ἔθος ἀποσχίζειν τῆς ἐκκλησίας ἰσχύει, ἀλλὰ τὸ πρὸς διαφορὰν ἄγον δόγματος». Σύνταγμα Κανόνων Ράλλη καὶ Ποτλῆ τόμ. Ε', σελ. 432.

4) Σύνταγμα Κανόνων Ράλλη καὶ Ποτλῆ Β', σελ, 45.

Ἡ διαφορὰ αὕτη τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, ἡ ἀλλοία γεωγραφικὴ θέσις, ἡ διάφορος πολιτικὴ καὶ κατόπιν ἐθνικὴ ἐξέλιξις καὶ ἡ πλατυτέραν ἔννοιαν λαβοῦσα κανονικὴ ἀρχὴ «τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις καὶ ἡ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τάξις ἀκολουθείτω» (Καν. ιζ' τετάρτης. ΛΗ', πενθέκτης, — ἡ ἐν τῇ ἀπολογητικῇ πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον Α' ἐπιστολῇ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Φωτίου ἀναπτυχθεῖσα ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀρχὴ ἔχει οὕτω· «τὰ ἐκκλησιαστικά, καὶ μάλιστα τὰ περὶ ἐνοριῶν δίκαια ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατείαις καὶ διοικήσεσι συμμεταβάλλεσθαι εἴωθε» [5]· — τὸ ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ χριστιανισμοῦ εἰσαχθὲν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ σύμφωνον ὂν πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ὀρθοδοξίας ὁμοσπονδιακὸν καὶ δημοκρατικὸν διοικητικὸν ἐκκλησιαστικὸν σύστημα, καθὰ ἐδίδαξε καὶ ὁ ἱερὸς Κυπριανός (258), «***ἡ ἀνωτάτη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐξουσία ἀνήκει εἰς τὸ σύνολον ἐν γένει*** τῶν ἐπισκόπων» [6], ἡ ἀποστολικὴ προέλευσις μιᾶς ἐκκλησίας καὶ ἄλλα ἐδημιούργησαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καθόλου κατ' ἀρχὰς καὶ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ ἰδίᾳ καὶ ὁριστικῶς τὰς διαφόρους ἐπὶ μέρους αὐτονόμους καὶ αὐτοκεφάλους ἐκκλησίας. Ἡ δημιουργία τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων τμημάτων πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς μία ἔμπρακτος καὶ ἐπὶ τὸ εὐρύτερον ἐφαρμογὴ τοῦ περιεχομένου τοῦ ΛΔ' ἀποστολικοῦ κανόνος· «τοὺς ἐπισκόπους ***ἑκάστου ἔθνους*** εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς ***πρῶτον***, καὶ ἡγεῖσθαι ὡς κεφαλήν, καὶ μηδέν τι πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης..... ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ***ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι***». Ὁ σχολιαστὴς Ζωναρᾶς τὴν φράσιν «ἑκάστου ἔθνους» συμφώνως πρὸς τὰς τότε

---

[5]) Εἰς τοὺς μνημονευθέντας κανόνας τῆς τετάρτης Οἰκ. Συνόδου καὶ τῆς Πενθέκτης πρόκειται περὶ ἐκείνων τῶν περιπτώσεων καθ' ἃς ὁ βασιλεὺς ἀνακηρύττει μίαν νέαν μητρόπολιν διὰ τῆς ἀνεγέρσεως π. δ. χ. νέας πόλεως. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς, κατὰ τοὺς εἰρημένους κανόνας, ἡ ἐκκλησία ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ τὴν πολιτικὴν ἢ βασιλικὴν ἐνέργειαν. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἱεροῦ Φωτίου ὁ λόγος περιστρέφεται περὶ πρᾶξιν (ἀπόσπασιν ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ πάπα τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἰλλυρικοῦ), γενομένην παρὰ τοῦ βασιλέως. «Ἀλλ' εἰ μὲν ἐν ἡμῖν τὸ τοῦ βουλήματος κῦρος ἔκειτο ***καὶ μὴ συνεμεμέριστο τῇ βασιλείᾳ ἡ «πρᾶξις»***· Σοφοκλέους Οἰκονόμου ἔνθ. ἀν. σ. κστ'. Εἰς ὅλας τὰς προαναφερθείσας περιπτώσεις πρόκειται περὶ πράξεων ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κράτους (βυζαντινοῦ) γενομένων. Ὡς σημειῶ ἀνωτέρω εἰς τοὺς δύο κανόνας καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Φωτίου διατυπωθεῖσαν ἀρχὴν ἐδόθη εὐρυτέρα ἔννοια καὶ ἐπὶ αὐτῶν ἐστηρίχθη ἐν μέρει ἡ νεωτέρα καὶ ἡ σύγχρονος μορφὴ τοῦ αὐτοκεφάλου ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ. Βλέπε ἐμὸν ἄρθρον «τὸ αὐτοκέφαλον ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ» καὶ ἐμὴν πραγματείαν «τὰ ἰδιαίτερα δικαιώματα τοῦ οἰκ. πατριαρχείου καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ ἔναντι τῶν ἄλλων ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν». Ἀμφότερα ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ «Ὀρθοδοξίᾳ».

[6]) De unitate Ecclesiae, 5. Ἐπιστολαὶ 17, 27, 72, 73.

ἀντιλήψεις καὶ πραγματικότητας ἐξηγεῖ διὰ τοῦ «ἑκάστης ἐπαρχίας». Τὸ «πρῶτος» τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος μετετράπη δι' ἄλλας μὲν ἐπὶ μέρους ἐκκλησίας εἰς «πάπαν» δι' ἑτέρας εἰς «πατριάρχην» καὶ «ἔξαρχον» καὶ δι' ἄλλας εἰς «primatus» ἢ «ἀρχιεπίσκοπον». Τὸ «ἔθνος» τοῦ κανόνος καὶ ἡ «ἐπαρχία» τοῦ Ζωναρᾶ προσέλαβον ἰδίᾳ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις καὶ τῇ συγχρόνῳ ἐποχῇ τὴν μορφὴν ἰδιαιτέρας πολιτικῶς ἀνεξαρτήτου ἐθνικῆς ὁμάδος ἢ τμήματος ὀρθοδόξου εὑρισκομένου ἐν ἑτεροδόξῳ ἢ ἀλλοθρήσκῳ πολιτείᾳ ἐν εἴδει Μειονότητος.

Ἀπὸ τοῦ σημείου ὅμως τούτου ἤρχισε καὶ ἡ ἐμφάνισις σοβαρωτάτου διὰ τὴν Ὀρθοδοξίαν προβλήματος. Ἡ ἀρίστη ὁμοσπονδιακὴ ἀρχὴ καὶ βάσις ἕνεκα διαφόρων λόγων ἐξειλίχθη κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὥστε ἀντὶ ἑνὸς συμπαγοῦς ἐκκλησιαστικοῦ συνόλου τῆς ὀρθοδοξίας δυναμένου νὰ συνεργασθῇ ἀποτελεσματικῶς ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ καὶ ἠθικῷ καὶ κοινωνικῷ ἐδάφει κατὰ τῶν αἱρέσεων καὶ ὅλων τῶν ἀντιθέτων καὶ ἀνατρεπτικῶν ρευμάτων ἐμφανίζεται τὸ θέαμα ἐπὶ μέρους ὁμάδων ἐκκλησιαστικῶν κεχωρισμένων διὰ σινικοῦ τείχους. Καὶ τοῦτο ἀποκαλῶ θρυμματισμὸν τῆς ὀρθοδοξίας. Οἴκοθεν δ' ἐννοεῖται ὅτι θρυμματισμὸς τῆς ὀρθοδοξίας σημαίνει ἀποσύνθεσιν καὶ ἐξασθένησιν αὐτῆς. Ἀνθρώπιναι ἀδυναμίαι καὶ πάθη αὐξάνουσι τὸν θρυμματισμόν. «Οὐδὲν οὕτως ἀποσχίζει, βοᾷ ὁ θεῖος Χρυσόστομος, σῶμα ἐκκλησίας ὡς ἀλαζονεία» 7). Τὸν «μερισμὸν τοῦτον ἐσταμάτησαν ἐν μέρει τό τε πανορθόδοξον ἐν ΚΠόλει συνέδριον τοῦ 1923 καὶ ἡ διορθόδοξος προκαταρκτικὴ σύσκεψις ἡ γενομένη ἐν Ἁγίῳ Ὄρει κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1930 καὶ τὸ ἐσχάτως ἐν Ἀθήναις συνελθὸν συνέδριον τῶν ὀρθοδόξων θεολόγων καθηγητῶν τῶν πανεπιστημιακῶν θεολογικῶν σχολῶν. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἀρκοῦσι διὰ τὴν συσσωμάτωσιν τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τὴν ἀπὸ κοινοῦ καρποφόρον ἐργασίαν. Κατ' ἐμὲ προβάλλει ἐνώπιόν των τὸ ἑξῆς πρόβλημα· πῶς θὰ ἐπιτευχθῇ διὰ μίαν ἑκάστην ἐπὶ μέρους ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν ἡ διατήρησις τοῦ διορθοδόξου χαρακτῆρος, τῆς ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ ἑνότητος, ἑνὸς πολιτισμοῦ πανορθοδόξου χαρακτῆρος, χωρὶς καμμίαν σύγκρουσιν μὲ τὴν ἰδιαιτέραν ἐθνικὴν ὑπόστασιν, μὲ τὰ τοπικὰ συμφέροντα, καὶ μὲ πάντα τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἀπὸ ὑλικῆς, ἠθικῆς, ἐκκλησιαστικο-διοικητικῆς καὶ οἱασδήποτε ἄλλης ἀπόψεως ἀποτελοῦν ἐν ὡρισμένῃ περιφερείᾳ τὴν ἰδιαιτέραν της ὑπόστασιν. Εἶναι εὔκολον ἐντὸς τῆς πλημμύρας τῶν τοπικῶν καὶ ἰδιαζόντων χαρακτήρων τοὺς ὁποίους καθ' ἑκάστην πολλαπλασιάζει ἡ σύγχρονος μορφὴ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, νὰ ἐπιπλεύσῃ ἡ ἑνότης τῆς Ὀρθοδοξίας; Δὲν εἶναι ὡσαύτως δυσχερὲς ἐκ τῆς ἀντιθέτου

7) Ὁμιλία κγ' εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν.

πλευρᾶς τὸ νὰ συγκρατήσῃ οἱαδήποτε ἐπὶ μέρους ὀρθόδοξος ἐκκλησία τὴν ξεχωριστήν της ὑπόστασιν ὅταν ἀποπειραθῇ ἐμπράκτως νὰ παρασυρθῇ μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ ἀνεπιφυλάκτως εἰς τὴν χοάνην τῆς γενικῆς καὶ καθολικῆς ὀρθοδοξίας, ἀφ' οὗ μάλιστα σήμερον ὑπάρχουν τόσα ρεύματα διεθνικιστικὰ καὶ ὑπερ-ἀνθρωπιστικὰ εὐνοοῦντα μίαν τοιαύτην ἐνέργειαν; « Αἱ θρησκεῖαι, ἔγραφε πρό τινος καιροῦ ὁ Γάλλος φιλόσοφος Emile Boutroux, τὸ πάλαι ὑπῆρξαν οὐσιωδῶς ***ἐθνικαί***. Ἀλλὰ τοῦ λοιποῦ θρησκεία τις μᾶς φαίνεται τόσον περισσότερον ὑψηλή, ὅσον περισσότερον αἰωρεῖται ***ὑπεράνω τῶν διαφορῶν*** αἱ ὁποῖαι διαιροῦν τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ συνύπαρξις τοῦ πνεύματος τῆς καθολικότητος (τοῦ παγκοσμίου, τοῦ προωρισμένου δι' ὅλους) μετὰ ***τῆς ἀναγκαίας διατηρήσεως*** τῶν παραδόσεων, τῶν αἰσθημάτων, τοῦ πνεύματος, τῆς ζωῆς τῆς ἰδιαζούσης εἰς ἑκάστην ἐθνικότητα, εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα βασανίζουν τὴν σύγχρονον συνείδησιν » [8]). Εἰς ἄλλας ἐποχὰς ὑπὸ ἄλλας γενικὰς καὶ μερικὰς συνθήκας αἱ ὀρθόδοξοι ἐκκλησίαι διαφόρων ἐθνοτήτων ὑπὸ τὴν πραγματικὴν ἡγεσίαν τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου διατελοῦσαι διετήρησαν τὴν ἰδίαν ὀντότητα. Τώρα ἔχουν ἀνάγκην τονώσεως μᾶλλον ἀπὸ ἀπόψεως διορθοδόξου καὶ ἑνότητος διὰ τὴν συντονισμένην καὶ ἁρμονικὴν συνεργασίαν ἐπὶ ζητημάτων ἀφορώντων τὴν καθόλου ὀρθοδοξίαν. Ἡ ἑνότης αὐτὴ δὲν δύναται νὰ ἐνισχυθῇ μόνον μὲ τὰ μέσα τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη ἡ ἀρχαία ἐκκλησία εὑρισκομένη ὑπὸ συνθήκας τῆς ὑπάρξεώς της ἐντελῶς διαφόρους. Αἱ γενικαὶ μεταβολαὶ αἱ ἐπελθοῦσαι εἰς τὸν καθόλου βίον τῶν ἀνθρώπων, τὰ ἀφαντάστως ποικίλα καὶ εὐχερῆ μέσα τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας, πάντως θὰ ἐπιδράσωσι καὶ ἐπὶ τοῦ τελεσφόρου τρόπου τῆς σημερινῆς συνεργασίας καὶ στενωτέρας ἑνώσεως τῶν ἐπὶ μέρους ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν. Ἡ πρὸς τοῦτο ἐργασία πολλὴ καὶ ὁ δρόμος τῆς πορείας μακρός· δι' αὐτὸ καὶ διάφοροι σταθμοὶ ἐνεργείας ἐπενοήθησαν· συνέδρια πανορθόδοξα, προκαταρκτικαὶ συσκέψεις, προσύνοδοι. Ἤδη εὑρισκόμεθα εἰς τὴν προπαρασκευὴν διὰ τὸν σταθμὸν τῆς Προσυνόδου. Πρέπει νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ὁ σταθμὸς αὐτὸς διὰ νὰ ἴδωσιν, εἰ δεήσει, ὅλαι αἱ ὀρθόδοξοι ἐκκλησίαι διὰ συγχρόνων ὀφθαλμῶν τὸν μέγαν καὶ τελευταῖον σταθμὸν τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου τιθεμένης, μετὰ τὴν προοπτικὴν τῆς προσυνόδου, εἰς τὸ πεδίον τῆς πραγματικότητος κατόπιν σιωπῆς καὶ ἀργίας πολλῶν ἑκατοντάδων ἐτῶν.

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

---

[8]) Em. Boutroux: « Science et Religion dans la Philosophie contemporaine », p. 376.

ΚΑΤΑ ΟΡΓΙΖΟΜΕΝΩΝ

'Εκ τῆς ὁμωνύμου ὁμιλίας
Βασιλείου τοῦ Μεγάλου.

Ἡ ὀργὴ εἶναι «μανικὸν καὶ ἔμπληκτον κίνημα τῆς ψυχῆς» ὁ δὲ ἐν καταστάσει ὀργῆς διατελῶν ἄνθρωπος εὑρίσκεται ἔξω τῶν ὁρίων τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ἡ καρδία του ὑλακτεῖ καὶ ἀγριαίνει μὴ αἰδουμένη τὴν παρουσίαν τοῦ λογικοῦ, ὅπως ὁ ἀνάγωγος παῖς ἀτακτεῖ φερόμενος ἀναιδῶς ἐνώπιον τοῦ σεβασμίου ἀνδρός. Ὁ θυμὸς τοῦ ὀργίλου προεκτρέχει τῆς διανοίας. Ὁ ὑπεζευγμένος ἡμῖν ἵππος δὲν ἄγεται ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ ἀλλὰ ἀποπτύσας τὸν χαλινὸν βαίνει ἀτάκτως ἔξω τῆς οἰκείας τάξεως. Τὸ θυμοειδὲς τῆς ψυχῆς δὲν ἀκολουθεῖ τὸ λογιστικὸν αὐτῆς ἐνῶ πρέπει ὅπως ὁ κύων νὰ παρακολουθῇ τὸν ποιμένα. Καὶ ἐνῶ εἶναι ἁρμόζον φύσει ὁ κύων πρᾶος καὶ χειροήθης εἰς τὸν κύριόν του νὰ ἐξαγριώνεται καὶ νὰ ὁρμᾷ μὲν ἐναντίον τῶν ἐπιβλαβῶν ἐχθρῶν, νὰ ὑποπτύσσῃ δὲ ἐνώπιον τῶν φίλων τοῦ ποιμένος, τοὐναντίον ὁ κύων εὑρισκόμενος ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν λύσσης τινὸς δάκνει τοὺς πάντας. Δὲν ὑπακούει εἰς τὴν φωνὴν τοῦ κυρίου, δὲν ἐκτελεῖ τὴν πρέπουσαν αὐτῷ ὑπηρεσίαν. Ἐχάθη ἡ συνεργασία κυρίου καὶ δούλου, ἐστασίασε τὸ ὑπήκοον κατὰ τοῦ ἄρχοντος, ὁ θυμὸς κατὰ τοῦ λογικοῦ, ἔπαυσεν ἡ συνεργασία τοῦ θυμοειδοῦς καὶ τοῦ λογιστικοῦ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

Ἡ ὀργὴ εἶναι **ἐκτροχιασμὸς τῆς ψυχικῆς μηχανῆς** συνεπάγων καταστροφήν. Διὰ τοῦτο ἄριστα ἔγραψεν ὁ συγγραφεὺς τῶν Παροιμιῶν ἀποφαινόμενος διαρρήδην ὅτι «ὀργὴ ἀπόλλυσι καὶ φρονίμους» κάλλιστα δὲ συμβουλεύει ἡ ὠφέλιμος ἀποστολικὴ παραίνεσις «πᾶσα ὀργὴ καὶ θυμὸς καὶ κραυγὴ ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ» καὶ δικαίως ὁ ὀργιζόμενος εἰκῇ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ θεωρεῖται **ἔνοχος**.

Ὁ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὀργῆς εὑρισκόμενος ἄνθρωπος, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὀνομάζεται πλέον ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἔχει χάσει τὴν διακριτικὴν ἰδιότητα τοῦ λογικοῦ ὄντος. Ἐν τῇ ψυχῇ του βασιλεύει τὸ πάθος, οἱ λογισμοὶ παρεμερίσθησαν, **τὸ θηρίον κυριαρχεῖ**, ἡ λογικὴ παύει νὰ ἄρχῃ, τὸ πρόσωπον παραμορφώνεται καὶ δικαιολογεῖται ὁ εἰπὼν «Ἀνὴρ θυμώδης οὐκ εὐσχήμων.» Πλήρης ἀποθηρίωσις τοῦ βασιλέως τῆς κτίσεως! Ὁρμᾷ, πηδᾷ, λυσσᾷ ὅπως οἱ κύνες, τινάζεται ὅπως ὁ σκορπίος, δάκνει ὅπως ὁ ὄφις. Κύνες ἐνεοὶ καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν οἱ ὀργίλοι, ἕτοιμοι πρὸς φθορὰν ἀλλήλων, πρὸς βλάβην τῶν ὁμοφύλων. Ἡ γλῶσσα των ἀχαλίνωτος, τὸ στόμα

ἀπύλωτον, αἱ χεῖρες ἀσυγκράτητοι. Ὑβρίζουν, ὀνειδίζουν, κακολογοῦσι, κτυπῶσι.

Οἱ ὀργιζόμενοι ἀγνοοῦσιν ἑαυτούς τε καὶ τοὺς ἄλλους. Ἀπώλεσαν τὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν διάκρισιν τῶν πάντων. Ἀγνοοῦσι καὶ αὐτοὺς τοὺς γονεῖς, τοὺς ἀδελφούς, τοὺς οἰκείους καὶ γίνονται ἐργάται κακώσεων καὶ φόνων, γίνονται ἀκόμη καὶ πατραλοῖαι, μητραλοῖαι, ἀδελφοκτόνοι! Παρασύρονται εἰς πᾶν ἔγκλημα. Ἐν τῇ ἀκαθέκτῳ ὁρμῇ καὶ βίᾳ παρασύρουσι πᾶν τὸ προστυχόν, ὅπως οἱ χείμαρροι τῆς χαράδρας. Δὲν τοὺς συγκρατεῖ οὔτε ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸ γῆρας, οὔτε ὁ ἐνάρετος βίος, οὔτε ἡ οἰκειότης καὶ ἡ συγγένεια, οὔτε τὸ αἴσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης, οὔτε ὁ,τιδήποτε ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον τίμιον καὶ ἀξιοσέβαστον.

Μανία τις ὀλιγοχρόνιος ὁ θυμός ἐστιν παραμορφώνων τὸν ὀργιζόμενον καὶ ἐμφανίζων αὐτὸν ὡς δαιμονιζόμενον. Διότι φέρει εἶδος βρασμοῦ τοῦ αἵματος, τὸ ὁποῖον ἀνεβοκαταβαίνει τὴν ἐπιφάνειαν καὶ μεταβάλλει τὸ πρόσωπον εἰς προσωπεῖον θεατρικῆς σκηνῆς. Οἱ παράδοξοι ὀφθαλμοί, τὸ παράφορον καὶ πῦρ βλέπον βλέμμα, οἱ τρίζοντες ὀδόντες, αἱ μέχρι διαρρήξεως μαυρίζουσαι φλέβες, ἡ τραχεῖα φωνή, ἡ ἄρρυθμος ἄναρθρος καὶ ἄτακτος ὁμιλία, μαρτυροῦσι τὴν ἐπικράτησιν τοῦ δαίμονος καὶ τὴν ἀνάγκην ὅπως μὴ συνερισθῶμεν τὸν πάσχοντα τὸ πάθος τῆς ὀργῆς ἀλλὰ μὲ ψύχραιμον σκέψιν ἐξετάσωμεν προσεκτικῶς τὴν ἀπέναντι αὐτοῦ τηρητέαν στάσιν.

Τὸ κακὸν δὲν θεραπεύεται διὰ τοῦ κακοῦ, οὔτε ὁ ὑφιστάμενος ἐπίθεσιν ὀργίλου νικᾷ ἐὰν περισσότερον βλάψῃ τὸν ὑβρίζοντα καὶ ἐπιτιθέμενον. Νικᾷ ὁ ὑπομένων καὶ σιωπῶν. Διότι ἐν ἁμίλλαις πονηραῖς ἀθλιώτερος εἶναι ὁ νικήσας, ἐπειδὴ ἀποχωρεῖ «ἔχων τὸ πλεῖον τῆς ἁμαρτίας.» ***Ὁ ὑβριζόμενος δὲν ὑβρίζεται ὅταν σιωπᾷ!*** Διὰ τοῦτο πρέπει πάσῃ δυνάμει καὶ πάσῃ μηχανῇ νὰ συγκρατηθῶμεν ἐνώπιον τοῦ ὑβριστοῦ καὶ νὰ εὐλογήσωμεν τὸν λοιδοροῦντα καὶ νὰ ὑπομείνωμεν τὸν τύπτοντα, νὰ ἐνδυθῶμεν δὲ σιδηροῦν ἀμυντικὸν θώρακα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκπνέουσι τὰ κύματα τῆς μανιώδους ὀργῆς καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἀβλαβεῖς καὶ ἄτρωτοι γινόμεθα καὶ τὰ ἐκτοξευόμενα βέλη τοῦ ὀργίλου, ἄλλα μὲν θραύονται, ἄλλα δὲ ἐπιστρέφουσιν ὑβρίζοντα τὸν παράφρονα ὑβριστήν, ὅπως ἡ ἠχὼ ἀνθρώπου κακολογοῦντος ἐντὸς δάσους ἢ ἐρημίας. Τί ὑπάρχει ὀδυνηρότερον τῷ ἐχθρῷ ἀπὸ τοῦ νὰ βλέπῃ τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ ἀνώτερον ὕβρεων; «Ἔασον αὐτὸν ἄπρακτά σοι καθυλακτεῖν. ***Ἐφ' ἑαυτὸν διαρρηγνύσθω.*** Ὥσπερ γάρ, ὁ τὸν μὴ ἀλγοῦντα τύπτων, ἑαυτὸν τιμωρεῖται, οὕτως ὁ τὸν ἀλοιδόρητον ὀνειδίζων παραμυθίαν εὑρεῖν τοῦ πάθους οὐ δύναται, τοὐναντίον μὲν οὖν καὶ διαπρίεται. Εὐθὺς γὰρ ἐκ τῶν παρόντων οἷα ἑκάτερος προσαγορεύεται! ὁ μὲν λοίδορος σὺ δὲ μεγαλόψυχος, ὁ μὲν ὀργίλος καὶ χαλεπός,

σὺ δὲ μακρόθυμος καὶ πρᾶος, ὁ μὲν μεταγνώσεται ἐφ' οἷς ἐφθέγξατο, σὺ δὲ οὐδέποτε μεταμελήσῃ τῆς ἀρετῆς. Τῷ μὲν ἀπέκλεισε τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἡ λοιδορία — λοίδοροι γὰρ βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι — σοὶ δὲ ἡτοίμασε τὴν βασιλείαν ἡ σιωπή, ὁ γὰρ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται.»

Ἡ ὀργὴ τοῦ ἄλλου ἂς γίνῃ ἀφορμὴ ἡμετέρας φιλοσοφίας. Γνωρίζομεν ὅτι δὲν εἴμεθα ἄλλο τι εἰμὴ γῆ καὶ σποδὸς καὶ σκώληξ. Τί σημασίαν λοιπὸν ἔχει ἂν ὑβρισθῶμεν καὶ ἀποκληθῶμεν ἀφανεῖς, ἄδοξοι, μηδαμινοί, ἀμαθεῖς, πτωχοί, οἰκότριβες, πένητες, ἀλῆται, παραπλῆγες; Ἂς μιμηθῶμεν τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν Μωϋσέα καὶ τὸν Δαβὶδ φιλοσόφως λέγοντα «ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου, οὐχὶ παρωξύνθην οὐδὲ ἠμυνάμην ἀλλ' ἐκωφώθην καὶ ἐταπεινώθην καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν.» Ἂς μὴ μιμηθῶμεν τὸν φαῦλον καὶ λοίδορον ἀλλὰ τὸν ἀγαθὸν καὶ ὑπομονητικόν, διότι ἄλλως πάσχομεν ἡμεῖς ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα ἐγκαλοῦμεν τοὺς ἄλλους. ***Τὸ πάθος τοῦ ἀπαντῶντος εἰς τὰς ὕβρεις ἐλαφρύνει τὴν θέσιν τοῦ ὑβριστοῦ καὶ γίνεται ἀπολογία τοῦ προκατάρξαντος λόγων καὶ χειρῶν ἀδίκων***! Διατί σὲ ταράσσει ἡ προσηγορία τοῦ πένητος, ἀφοῦ γνωρίζεις ὅτι γυμνὸς εἰσῆλθες καὶ γυμνὸς θὰ ἐξέλθῃς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου; Ποῖος ποτὲ ἐφυλακίσθη εἰς τὸ δεσμωτήριον λόγῳ πενίας; Τὸ πένεσθαι οὐχ ὁμολογεῖν τινι αἰσχρὸν ἀλλὰ μὴ διαφεύγειν ἔργῳ αἴσχιον. Τὸ πένεσθαι δὲν εἶναι ἐπονείδιστον. Ἐπονείδιστον εἶναι τὸ μὴ φέρειν εὐγενῶς τὴν πενίαν. Ἰδοὺ καὶ ὁ Κύριος πλούσιος ὢν ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς, ὑβρίσθη ὡς Σαμαρείτης ὡς δαιμόνιον ἔχων, ἐρραπίσθη, ἐσυκοφαντήθη, ἐκρίθη, ἀπεγυμνώθη καὶ διεμερίσαντο τὰ ἐνδύματα οἱ στρατιῶται. Νὰ πάθωμεν ὅσα ἔπαθεν Ἐκεῖνος δὲν εἶναι δυνατόν, οὔτε θὰ γίνῃ ἀνάγκη νὰ σταυρωθῶμεν διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν πλήρη μίμησιν τοῦ Σωτῆρος!

Τὸ θυμοειδὲς τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι ἄχρηστον πρᾶγμα. Εἶναι μάλιστα πρὸς πολλὰ τῶν τῆς ἀρετῆς ἔργων ἐπιτήδειον, ὅταν «ὥσπερ στρατιώτης τις παρὰ τῷ στρατηγῷ τὰ ὅπλα θέμενος, ἑτοίμως ἐπὶ τὰ παραγγέλματα τὰς βοηθείας παρέχηται καὶ συμμαχῇ τῷ λόγῳ κατὰ τῆς ἁμαρτίας. Νεῦρον γάρ ἐστι τῆς ψυχῆς ὁ θυμός, τόνον αὐτῇ πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἔνστασιν ἐμποιῶν.» Ἡ βαφὴ προφυλάττει τὸν σίδηρον ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς σκωρίας καὶ τὸ θυμοειδὲς ἐπαναφέρει τὴν ἀνδρείαν τῆς ψυχῆς, ἐάν ποτε συμβῇ νὰ ἐπέλθῃ εἰς αὐτὴν ἔκλυσις καὶ κατάπτωσις. Ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας χρειάζεται ὀργή, οἷα ἡ ὀργὴ κατὰ τοῦ πονηροῦ! Πρέπει νὰ ὀργισθῶμεν πολὺ διὰ νὰ μισήσωμεν πολύ, πρέπει ***ἡ ἀγάπη τῆς ἀρετῆς νὰ εἶναι ὅσον τὸ μῖσος τῆς κακίας***, εἶναι ὀρθὸν νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν ὁρμὴν τοῦ θυμοειδοῦς ἐναντίον τῶν πραγματικῶν ἐχθρῶν, θέτοντες τὸν κύνα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ποιμένος, θέτοντες κάθε ψυχικὴν

δύναμιν εἰς τὴν οἰκείαν χρῆσιν. Διότι καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς ἐὰν στραφῇ πρὸς τὰς ἀπολαύσεις τῆς σαρκὸς καὶ τῶν ἀκαθάρτων ἡδονῶν ἐκτροχιάζεται τοῦ προορισμοῦ του καὶ δημιουργεῖ βδελυκτοὺς καὶ ἀκολάστους, ὅπως καὶ τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς, ἐὰν μὲν χρησιμοποιηθῇ πρὸς τὸ καλὸν κοσμεῖ τοὺς συνετούς, ἐὰν δὲ ἀκονηθῇ πρὸς βλάβην τοῦ πλησίον δημιουργεῖ κακεντρεχεῖς καὶ κακούργους, ἐπικινδυνωτέρους τῶν ἀμαθῶν τοιούτων.

Μὴ λοιπὸν τὰ πρὸς τὸ καλὸν δεδομένα μεταχειρισθῶμεν κακῶς. Ὁ θυμὸς παρὰ τὸν λόγον ἐνεργῶν γίνεται μανία, ὅταν δὲ κινεῖται ὅπου δεῖ καὶ ὡς δεῖ, ποιεῖ ἀνδρείαν καὶ ὑπομονὴν καὶ ἐγκράτειαν. Κατὰ ταῦτα εὔκολον εἶναι νὰ ἐννοήσωμεν ὀρθῶς τό, Ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε. Τοιουτοτρόπως ὠργίσθη ὁ Μωϋσῆς, ὁ πραότατος πάντων ἀνθρώπων, ἐναντίον τῆς εἰδωλολατρείας παραγγέλων «θέσθω τὴν ρομφαίαν ἕκαστος ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ καὶ διέλθετε ἀπὸ πύλης εἰς πύλην καὶ ἀνακάμψατε διὰ τῆς παρεμβολῆς ***καὶ ἀποκτείνατε ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ*** καὶ ἕκαστος τὸν ἔγγιστα αὐτοῦ.» Τοιουτοτρόπως ὠργίσθη καὶ ὁ Φινεὲς ἐναντίον τῶν πορνευσάντων ἀναφανδὸν καὶ ἀνερυθριάστως ἄνευ συγκαλύψεώς τινος τῆς αἰσχύνης. Τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Σαμουὴλ ὑπὸ δικαίας ὀργῆς κινούμενος ἐφόνευσε Ἀγὰγ τὸν βασιλέα τοῦ Ἀμαλήκ, Ἠλίας δὲ ὁ ζηλωτὴς ὁμοίως λελογισμένῳ θυμῷ πρὸς ὄφελος τοῦ λαοῦ ἐφόνευσε τετρακοσίους πεντήκοντα ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης καὶ τετρακοσίους ἱερεῖς τῶν ἀλσῶν.

Σὺ ὅμως ὀργίζεσαι ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ σου, ἐνῶ εἶσαι στενοχωρημένος δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν, ὀργίζεσαι εἰκῇ καὶ ἀτόπως καὶ μεταβάλλεσαι εἰς κύνα ὁ ὁποῖος δαγκάνει τοὺς λίθους ἀντὶ νὰ ὁρμήσῃ κατὰ τοῦ ρίπτοντος τοὺς λίθους! Νὰ μεταθέσῃς τὸν θυμόν σου εἰς τὸν ἀνθρωποκτόνον, εἰς τὸν πατέρα τοῦ ψεύδους, εἰς τὸν πρωτεργάτην τῆς ἁμαρτίας. Συμπάθησον τῷ ἀδελφῷ καὶ μὴ συνερίζεσαι τὸν ὑβρίζοντα. Μὴ δίδῃς οὐδεμίαν προσοχὴν καὶ σημασίαν εἰς τὰς ὑβριστικὰς λέξεις τοῦ ὀργίλου, τοῦ μανιακοῦ, τοῦ φρενοπαθοῦς, τοῦ ἀπολωλότος. Θεώρησον τοὺς ἐν ἀλόγῳ καταστάσει ἐκσφενδονιζομένους λόγους, ὡς ἀνάρθρους ὁμιλίας παιδίου καὶ γέλωτος ἀφορμὴν λάβε. «Ὅταν σὲ παιδίον νήπιον λοιδορήσῃ γέλωτος ἀφορμὴν ποιεῖ τὰ λοιδορήματα καὶ ὅταν ὑπὸ φρενίτιδος ἐξεστηκὼς τὴν διάνοιαν φθέγγηται ρήματα ἀτιμίας, ἐλεεινὸν ἡγῇ μᾶλλον ἢ μίσους ἄξιον.»

† Ο ΕΛΑΙΑΣ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

Η ΠΡΩΤΗ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ ΔΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἡ λατρεία τοῦ Ἰανοῦ, ἑνὸς ἀρχαιοτάτου ἐπιχωρίου θεοῦ τῆς Ἰταλίας, ἐξηκολούθει καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας (Δ' αἰών), οὐσιώδης δὲ χαρακτὴρ ἐκείνου ὑπῆρξε μεταξὺ ἄλλων καὶ τοῦτο ὅτι ἐθεωρεῖτο **πατὴρ τοῦ χρόνου**. Ὁ πρῶτος μὴν τοῦ ἔτους ὠνομάσθη ἀπ' αὐτοῦ **Ἰανουάριος**, πρὸς τιμὴν δὲ πάλιν αὐτοῦ ἐτελοῦντο μεγάλαι ἑορταὶ καὶ ἄλλοτε, ἰδίως ὅμως κατὰ τὴν πρώτην τοῦ μηνὸς τούτου, ἥτις ἦτο καὶ ἡ πρώτη τοῦ ἔτους. Ἡ ἡμέρα αὕτη ἑωρτάζετο ἐν μέσῳ ὀργιαστικῶν τελετῶν καὶ θορυβωδῶν διασκεδάσεων, αἱ ὁποῖαι ἐγνωρίζοντο ὡς **Ἰανουάριοι καλένδαι** (Kalendae Januariae), πολὺ δὲ ἀργότερον Ἰούλιος ὁ Καῖσαρ ὥρισε διὰ νόμου τὴν 1ην Ἰανουαρίου ὡς ἀρχὴν καὶ πρώτην τοῦ ἔτους, ὡς **πρωτοχρονιάν**.

Ἡ Ἐκκλησία ἠγνόησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν πρώτην ταύτην τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου ὡς **πρώτην τοῦ ἔτους**, θετικώτερον δὲ ἐνεργοῦσα ἐστηλίτευσε παντοιοτρόπως τὰς παρακολουθούσας τὴν ἡμέραν ταύτην σοβαρὰς παρεκτροπὰς καὶ ἑορτὰς καυτηριάζουσα τοὺς χριστιανοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀπεμιμοῦντο τοὺς ἐθνικοὺς εἰς τὰ τοιαῦτα. Ὁ ἱ. Χρυσόστομος ἐκφωνήσας ἐν Ἀντιοχείᾳ τὸν γνωστὸν ἐκεῖνον λόγον **ἐναντίον τῶν Καλανδῶν** καὶ ἔχων ὑπ' ὄψει τὰ γινόμενα κατὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου ἔλεγε σὺν ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς: «Αἱ διαβολικαὶ ὁλονυκτίαι, αἱ ὁποῖαι γίνονται σήμερον, καὶ τὰ σκώμματα καὶ αἱ λοιδωρίαι καὶ οἱ νυκτερινοὶ χοροὶ καὶ ἡ καταγέλαστος αὕτη κωμῳδία χειρότερον ἀπὸ πάντα πολέμιον τὴν πόλιν ἡμῶν ἠχμαλώτισαν καὶ πρέπει διὰ ταῦτα νὰ εἶναι συνεσταλμένη... Καὶ οἱ ἀγῶνες, οἱ ὁποῖοι σήμερον γίνονται εἰς τὰ καπηλεῖα, εἶνε γεμάτοι ἀπὸ ἀσωτείαν πολλὴν καὶ ἀσέβειαν, διότι οἱ ἐπιδιδόμενοι εἰς αὐτοὺς προσέχουσιν εἰς παρατήρησιν ἡμερῶν καὶ προμαντεύουσι καὶ νομίζουσιν ὅτι ἐὰν διέλθωσι τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου μὲ ἡδονὴν καὶ εὐφροσύνην, θὰ ἔχωσι καὶ ὅλον τὸ ἔτος τοιοῦτον. Τοῦτο ὅμως εἶναι ἀνάξιον τῆς ἰδικῆς μας **φιλοσοφίας** (δηλαδὴ εἶναι ἐναντίον τῆς χριστιανικῆς ἀντιλήψεως). Ἐξ ἄλλου δὲ εἶναι καὶ ἐσχάτη ἀνοησία διότι μία ἡμέρα ἤθελε διανυθῆ καλῶς, νὰ ἀναμένωμεν ἐξ αὐτῆς ἀνάλογον καὶ ὁλόκληρον τὸ ἔτος. Ἐὰν δὲ θέλῃς κάτι κέρδος νὰ ἔχῃς ἐκ τῆς πρώτης τοῦ μηνός, κάμε τὸ ἑξῆς: ὅταν ἴδῃς ὅτι συμπληροῦται ἔτος, εὐχαρίστησον τὸν Θεὸν διότι σὲ εἰσήγαγεν εἰς τὴν περίοδον ταύτην τῶν ἐτῶν, ἀναμέτρησον πόσον καιρὸν ἔζησας, εἰπὲ πρὸς τὸν ἑαυτόν σου ὅτι αἱ ἡμέραι τρέχουσιν καὶ παρέρχονται, τὰ ἔτη συμπληροῦνται καὶ πρὸς τὸ γῆρας σπεύδει πλέον ἡ ζωή μας καὶ συνεπῶς ἀναλόγως προετοιμάσου».

Καταδίκην ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν, τῶν ἑορταζόντων τὴν πρώτην τοῦ ἔτους μὲ τὰς ἀκολουθούσας αὐτὴν παρεκτροπάς, ἀπήγγειλεν ἡ ἐν Τουλῶνι τῆς Γαλλίας Σύνοδος (τῷ 567) χαρακτηρίσασα τὴν ἑορτὴν ταύτην ***ἀρχαίαν πλάνην***, ἡ δὲ ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτη Σύνοδος (τῷ 692) κατεδίκασεν αὐστηρῶς τὰς Καλάνδας ἢ Καλένδας. Ἡ τοιαύτη τῆς Ἐκκλησίας στάσις ἐπέφερεν ἀρκετὴν ὕφεσιν εἰς τὴν τάσιν πολλῶν χριστιανῶν ὅπως ἑορτάζωσι τὴν πρώτην τοῦ ἔτους, κατὰ τρόπον μάλιστα ὑπενθυμίζοντα τὰς ἀρχαίας τῶν ἐθνικῶν τελετάς, ἀντιβαινούσας καθ᾽ ὁλοκληρίαν πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀντίληψιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, εἰς τὴν ὕφεσιν δὲ ταύτην φαίνεται ὅτι συνετέλεσε καὶ ἡ λίαν ἐνωρίς, τοὐλάχιστον ἀπὸ τοῦ Ε΄ αἰῶνος καθιερωθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἑορτὴ τῆς ***Περιτομῆς τοῦ Χριστοῦ***, τελουμένη τὴν 1ην Ἰανουαρίου, ὡς ὀγδόην ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως Αὐτοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ὀλίγον ἀργότερον εἰσαχθεῖσα ἑορτὴ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ἀποθανόντος τὴν 1 Ἰανουαρίου τοῦ 379. Ἀνδρέας ὁ Κρήτης († 740) ἐκφωνῶν λόγον εἰς τὴν Περιτομὴν τοῦ Κυρίου ἐκάλει τὸ πλήρωμα ὅπως συγχρόνως εὐφημήσῃ καὶ τὸν Ἅγιον Βασίλειον, «τὴν βάσιν τῶν ἀρετῶν, τὸ τῶν Καππαδόκων ἔρεισμα καὶ πάσης τῆς οἰκουμένης τὸ περιφανὲς καύχημα», ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι ἤδη ἀπὸ πολλοῦ ἦτο συνημμένη τῇ ἑορτῇ τῆς Περιτομῆς τοῦ Κυρίου καὶ ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.

Παρὰ τὸν ἀντιπερισπασμὸν ὅμως τοῦτον ἀπὸ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ἐξέλιπον καθ᾽ ὁλοκληρίαν καὶ ἐθνικὰ ἔθιμα τοιαῦτα παρά τισι χριστιανοῖς, τῆς Ἐκκλησίας (ἴσως τῆς Ἀντιοχείας), κατὰ τὸν ιβ΄ αἰῶνα. Θεόδωρος ὁ Βαλσαμὼν σχολιάζων τὸν 62 κανόνα τῆς Πενθέκτης Συνόδου λέγει: «εἴθιστο γοῦν παρὰ Ρωμαίοις... ἐτησίως πανηγυρίζειν ἑλληνικώτερον καί τινα ἄσεμνα διαπράττεσθαι, ὅπερ καὶ ***μέχρι τοῦ νῦν*** παρά τινων ἀγροτῶν γίνεται κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου μηνός, οὐ κατὰ Ρωμαίους μεμνημένων τῶν Καλανδῶν καὶ τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ διὰ τὸ τηνικαῦτα τὴν σελήνην ἀνακαινίζεσθαι καὶ τὸν θεμέλιον ταύτης ψηφίζεσθαι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ μηνὸς κανονίζειν μετὰ εὐθυμίας τὸν ὅλον διελθεῖν αὐτοὺς ἐνιαυτόν, ἐὰν ἐν τῇ καταρχῇ τούτου πανηγυρίσωσι. Τοιαύτη πανήγυρις ἀλλόκοτός ἐστι».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι δὲν ἐπεκράτει παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλά, προσθέτομεν, οὔτε καὶ παρὰ τῷ Βυζαντινῷ Κράτει ἡ 1 Ἰανουαρίου ὡς ***πρώτη τοῦ ἔτους***. Παρ᾽ ἀμφοτέροις τούτοις ὡς χρονολογικὴ ἀφετηρία εἰσήχθη λίαν ἐνωρὶς ἡ χρησιμοποίησις τῆς Ἰνδίκτου (ἤδη ἀπὸ τοῦ Δ΄ αἰῶνος) ἡ ὁποία διὰ τὴν Ἐκκλησίαν προσέλαβε χαρακτῆρα ἐκκλησιαστικόν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ Ἴνδικτος (1 Σ/βρίου) νὰ ἀποτελῇ τὴν ἔναρξιν, ***τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους***, πρᾶγμα ὅπερ τηρεῖται μέχρι

τῆς σήμερον ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ, δι' ἐπὶ τούτῳ μάλιστα τελετῆς, τῆς λεγομένης ***Τελετῆς τῆς Ἰνδίκτου.***

Διέφερεν ὅμως τὸ ζήτημα διὰ τὸν λοιπὸν κόσμον. Κάρολος ὁ Μέγας στεφθεὶς Αὐτοκράτωρ τὰ Χριστούγεννα τοῦ 800, εἰσήγαγε καθ' ὅλον τὸ κράτος αὐτοῦ τὴν 25 Δεκεμβρίου ὡς πρώτην τοῦ ἔτους, ἐνῷ παρὰ τοῖς ἄγγλοις καὶ τοῖς κατοίκοις τῆς Β. Γαλλίας εἰσήχθη ὡς πρώτη τοῦ ἔτους ἡ 25 Μαρτίου, παρὰ δὲ τοῖς Ὀλλανδοῖς ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα, καθ' ὃν χρόνον ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ ἐξηκολούθει τὸ ἀπὸ Καίσαρος ἔθιμον τῆς 1 Ἰανουαρίου. Ἀλλ' ἄγνωστον πῶς καὶ διατὶ σιγὰ καὶ κατ' ὀλίγον ἐπεβλήθη εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἡ 1η Ἰανουαρίου ὡς πρώτη τοῦ ἔτους, ἰδίως κατόπιν τοῦ ἀπὸ 1563 διατάγματος Καρόλου Θ' τῆς Γαλλίας καὶ τοιουτοτρόπως ἀπὸ τοῦ ιστ' αἰῶνος καὶ ἑξῆς, ἅπαντα τὰ χριστιανικὰ κράτη, κατὰ σειρὰν τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἀπεδέχοντο ἐπισήμως τὴν 1ην Ἰανουαρίου ὡς πρώτην τοῦ ἔτους, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Βατικανὸν ἀπὸ τοῦ 1591 προσεχώρησεν εἰς τὴν κοινὴν τότε ἀντίληψιν τοῦ κόσμου.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν ὑστέρησεν εἰς τὴν κίνησιν ταύτην καὶ ἀντίληψιν τῶν τελευταίων αἰώνων καὶ διὰ τοῦτο ἀπεδέχθη καὶ αὕτη τὴν 1ην Ἰανουαρίου ὡς πρώτην τοῦ πολιτικοῦ ἔτους, τόσῳ δὲ μᾶλλον ὅσῳ ἐξέλιπον πλέον καθ' ὁλοκληρίαν ὅλαι ἐκεῖναι αἱ ἀρχαῖαι ἐθνικαὶ τελεταὶ καὶ πανηγύρεις, τὰ δὲ ἰσχύοντα ἑκασταχοῦ σήμερον ἔθιμα τῆς πρώτης τοῦ ἔτους εὐωδιάζουσιν ἀπὸ ἁθωότητα και ἁγνότητα, προσλαβόντα μάλιστα καί τινα συμβολισμόν, ἐφ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία παρουσιάζεταί πως ἐπευλογοῦσα αὐτά.

† Ο ΣΑΡΔΕΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΣ

† ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΙΕΒΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Η ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΙΣ

ΕΞ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΝ ΜΟΥ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

9. Αὐτοδικαίωσις.

Ἐπίσης οὐχὶ εὐκόλως θεραπεύεται ἡ ἀντίθετος τῆς ἀπογνώσεως καὶ περισσότερον συχνὰ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων δοκιμαζομένη διάθεσις ἡ ***ἀκηδία*** καὶ ἡ ***πλήρης ἀπάθεια.*** Βεβαίως, ἡ διάθεσις αὕτη κεῖται πολὺ πλησίον

πρὸς τὴν ὀλιγοπιστίαν, τὴν ὀλιγώτερον μὲν ἀποφασιστικὴν τῆς ἐνσυνειδήτου ἀμφιβολίας τοῦ φιλοσόφου καὶ τοῦ ὀρθολογιστοῦ, ἀλλ' οὐχὶ ὀλιγώτερον, ἐὰν οὐχὶ περισσότερον, ἐπίμονον. Ὁ Λέων Τολστόη ἐν τῇ ***Ἐξομολογήσει*** αὐτοῦ γράφει ὅτι μόνον εἰς τοῦτο τὸ πεντηκοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς του ἤρξατο νὰ σκέπτηται περὶ τῶν ζητημάτων τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς αἰωνιότητος, πρότερον δὲ οὐδόλως ἐσκέπτετο περὶ αὐτῶν. Ἔζη ***αἰχμάλωτος τῆς ζωῆς***, μεταπίπτων ἀπὸ μιᾶς ἡδονῆς εἰς ἄλλην. Οὕτω καὶ κατὰ τὴν ἐξομολόγησιν, οἱ ἄνθρωποι ἀναγνωρίζουν ὅτι ἐπετέλεσαν μοιχείαν, ἐξύβρισαν τὴν σύζυγον καὶ τοὺς γονεῖς, ἐξηπάτησαν, διήγαγον ζωὴν μακρὰν τοῦ Οἴκου τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μετὰ τοιαύτης ἐλαφρᾶς καρδίας, ὥστε νὰ καθίσταται ὀφθαλμοφανὲς ὅτι ὅλα αὐτὰ τοῖς εἶνε ἀδιάφορα καὶ ὅτι οὔτε κἂν σκέπτονται νὰ ἀρχίσουν ἀγῶνα πρὸς τὰ ἁμαρτήματα ταῦτα. Ἰδοὺ τὶ πρέπει νὰ τοῖς εἴπῃς: καίτοι αἱ ἁμαρτίαι σας αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς εἶνε βαρεῖαι καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ σᾶς ἀποστερήσω τῆς θείας κοινωνίας ἐπὶ τόσα π. χ. ἔτη, ἀλλ' ἀκόμη φοβερώτερος εἶνε ὁ λήθαργος αὐτῆς τῆς συνειδήσεώς σας, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου, προφανῶς, δὲν θλίβεσθε διὰ τὰ ἁμαρτήματά σας.

Πρέπει νὰ γνωρίζητε ὅτι ἡ θεία κοινωνία εἶνε δυνατὸν νὰ σᾶς ἐπιτραπῇ μόνον κατόπιν ὑποσχέσεώς σας ὅτι θὰ μισήσητε τὰ ἁμαρτήματα ταῦτα καὶ θὰ ἀρχίσητε ἀγῶνα πρὸς αὐτά. Ἄλλως ὄχι μόνον δὲν θὰ εἶσθε ἄξιοι τῆς θείας μεταλήψεως, ὅπερ τώρα ἴσως οὐδόλως σᾶς λυπεῖ, ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ σταματήσητε εἰς τὰς τωρινάς σας ἁμαρτίας. Γνωστὸν ὅτι ὅλοι οἱ παγκοσμίου φήμης κακοῦργοι καὶ ὅλοι οἱ ἀπαίσιοι ἐγκληματίαι δὲν ἐγεννήθησαν φονεῖς καὶ λησταί, μέχρι τῆς διαπράξεως δὲ τοῦ πρώτου ἐγκλήματός των διεκρίνοντο τῶν συνήθων ἁμαρτωλῶν μόνον κατὰ τοῦτο ὅτι οὐδέποτε ἐλάμβανον ἀπὸ καρδίας τὰ σφάλματα καὶ τὰ ἁμαρτήματά των, οὐδέποτε μετηνόουν δι' ὅ,τι κακὸν προυξένησαν εἰς τὸν πλησίον, καὶ εἰς πάσας τὰς πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν μεγαλυτέρων των συναδέλφων ἀπευθυνομένας μομφὰς κατηγόρουν ἄλλον τινὰ διὰ τὰ γενόμενα, ὡς τοῦτο ἐποίησαν ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα μετὰ τὴν πτῶσιν. Οὕτω καὶ σύ, ἐφ' ὅσον ἦσο ἀθῷος περιεφρόνεις τοὺς μοιχούς, ὅταν δὲ ἔπαυσες νὰ ἦσαι τοιοῦτος ἤρχισες νὰ δικαιώνῃς σεαυτόν, καὶ ἀκολούθως, ἐθισθεὶς εἰς ταύτην τὴν αἰσχρότητα, καὶ νὰ ὑπερηφανεύησαι δι' αὐτήν, καὶ ἔτι πλέον νὰ περιγελᾷς τοὺς τηροῦντας τὴν σωφροσύνην. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κοιμίζεται διὰ τῆς κοσμικῆς διασκεδάσεως καὶ τοῦ κακοῦ περιβάλλοντος ἡ συνείδησις, βυθίζεται ὁλονὲν βαθύτερον καὶ εἰς ἄλλα ἁμαρτήματα, κακίας, πάθη, καὶ τέλος φθάνει μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ ἀποτολμᾷ καὶ ἐγκλήματα ποινικά.

Νουθετῶν τοιουτοτρόπως ἀνθρώπους ῥαθύμους ὁ ἱερεὺς ὀφείλει, ὅπως εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, οὕτω καὶ πάντοτε κατὰ τὴν ἐξομολόγησιν, καὶ κατὰ τὰς γενικὰς δὲ παραινέσεις πρὸς τὸν λαόν, μετ' ἰδιαιτέρας καρτε-

ρίας νὰ προφυλάττῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πνεύματος τῆς αὐτοδικαιώσεως, τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται ὡς εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐχθρῶν τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Ἄλλοι ἐδέχοντο τὸ κήρυγμα τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων Αὐτοῦ καὶ ἄλλοι τὸ ἀπέρριπτον. Μεταξὺ τούτων καὶ ἐκείνων ὑπῆρχον καὶ μεγάλοι ἁμαρτωλοὶ καὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι διῆγον ζωὴν δικαίαν. Διὰ ποίων δὲ ἰδιοτήτων τῆς ψυχῆς αὐτῶν καθωρίζετο ἡ ἀποδοχὴ ἢ ἡ ἀπόρριψις τοῦ σωτηριώδους Εὐαγγελίου; Σχεδὸν πάντοτε ἀπώθουν τὸ κήρυγμα τῆς μετανοίας ὅσοι εἶχον πνεῦμα αὐτοδικαιώσεως καὶ ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἀρκετὰ τακτικοὺς ἀνθρώπους, ἐδέχοντο δὲ αὐτὸ καὶ ἐσώζοντο ὅσοι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἐνόχους ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτωλούς, ὡς ὁ Ζακχαῖος, ὡς ὁ εὐγνώμων λῃστής.

Καὶ μεταξὺ τῶν πιστευσάντων χριστιανῶν οἱ σωζόμενοι καὶ οἱ ἀπολλύμενοι ἢ οἱ μακρὰν τῆς σωτηρίας εὑρισκόμενοι, διακρίνονται μεταξὺ αὐτῶν οὐχὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ ἐκ τῆς τάσεως τὴν ὁποίαν ἔχουν ὅπως ἀναγνωρίσουν ἑαυτοὺς ἐνόχους καὶ ἁμαρτωλοὺς ἢ οὐ. Αἰσθάνεσαι ἀγανάκτησιν κατὰ τοῦ πλησίον, εἶσαι πεπεισμένος, ἴσως δὲ καὶ δικαίως, ὅτι ἀδίκως ἐστερήθης τῆς θέσεώς σου ἢ προαγωγῆς, ὅτι ἐσυκοφαντήθης, ὅτι παρεγνωρίσθησαν αἱ ὑπηρεσίαι σου. Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει. Ἀκόμη εἶνε ἀδύνατον νὰ ζητηθῇ παρὰ σοῦ πλήρης ἀπάθεια πρὸς πάντα ταῦτα. Ἀλλὰ λαμβάνων ἀπὸ καρδίας τὰς γενομένας σοι ἀδικίας, ἔτι πλέον ἐνθυμοῦ καὶ θρήνει ἀπὸ ψυχῆς τὰς ἀπόψεις ἐκείνας τῶν γεγονότων τούτων, ἐν ταῖς ὁποίαις σὺ ὁ ἴδιος ἥμαρτες διὰ τῆς ὀκνηρίας σου, τῆς κακίας, τοῦ ψεύδους, τῆς ἐπιμονῆς κ. ο. κ. Διὰ τῶν ἀδικιῶν τὰς ὁποίας ἐγνώρισες παρὰ τῶν ἄλλων δὲν θὰ δικαιωθῇς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, θὰ ἀπαντήσῃς ὅμως εἰς τὰ ἰδικά σου πταίσματα, καὶ μάλιστα ἐὰν δὲν ἐπιθυμῇς νὰ τὰ ἐξομολογηθῇς ἐν μετανοίᾳ. Ἂς σὲ δικαιώσῃ ὁ Κύριος διὰ τὴν μετάνοιάν σου, μόνος σου δὲ μὴ δικαίωνε σεαυτὸν ἐνώπιον Αὐτοῦ, ἀλλὰ κατηγόρει. Ὅταν τὸν ἅγιον Τύχωνα εἷς συζητητὴς ἐρράπισε κατὰ πρόσωπον, μὴ εὑρίσκων λογικὰς ἀντιρρήσεις κατὰ τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτοῦ περὶ πίστεως, ὁ ἅγιος μόνος του ἐγονάτισε παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ραπίσαντος αὐτὸν καὶ ἐζήτει συγνώμην διότι δὲν τὸν προεφύλαξε ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας τοῦ νὰ ραπίσῃ κατὰ πρόσωπον ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ. Ἡ προθυμία τοῦ νὰ κατηγορῇ τις ἑαυτὸν καὶ ὄχι τοὺς ἄλλους εἶνε μεγάλη εὐεργεσία, ἡ ὁποία ὄχι μόνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐξυψώνει τὸν ἄνθρωπον ἀλλὰ καὶ προσελκύει πρὸς αὐτὸν τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Προσπάθει, πνευματικέ, νὰ πείσῃς τὰ πνευματικά σου τέκνα ὅπως ἀγωνίζωνται πρὸ παντὸς κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς αὐτοδικαιώσεως καὶ τῆς κατηγορίας τῶν ἄλλων, καὶ ἐπεξήγει εἰς αὐτὰ ὅτι ἐάν τις μὲ τοιοῦτον πνεῦμα προσέρχεται εἰς τὸ ἐξομολογητήριον οὐδεμίαν θὰ ἔχῃ ὠφέλειαν ἐκ τῆς θείας μεταλήψεως. Ἡ ὠφέλεια αὐτοῦ

ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς συντριβῆς τῆς καρδίας του. Κανεὶς ἂς μὴ καθησυχάζει ἑαυτὸν λέγων ὅτι εἶνε τίμιος, πιστὸς πρὸς τὴν σύζυγόν του, ἢ καὶ παρθένος. Εἱμπορεῖ νὰ εἶνε ἐλεύθερος ἀπὸ τοιαύτας πτώσεις. Ἀλλ' ὁποῖος θὰ ἦτο ἐὰν ὑπέκυπτεν εἰς τοιούτους πειρασμοὺς εἰς οὓς ὑπέπεσον οἱ ἀδελφοί του, ἐὰν δὲν ἐλάμβανεν ἐν τῇ ζωῇ του τὰς καλὰς ἐκείνας ἐπιδράσεις ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων, τῶν βιβλίων καὶ ἐκείνων τῶν θείων δώρων, τῶν ὁποίων ἐστερήθησαν οἱ ἄλλοι ; Ἴσως οἱ τελευταῖοι οὗτοι ὑπὸ τὰς ἰδικάς σου περιστάσεις νὰ ἐνεφάνιζον ἀσυγκρίτως μεγαλυτέραν ἀγαθὴν θέλησιν πρὸς πνευματικὴν τελειοποίησιν καὶ νὰ διεκρίνοντο διὰ διαφόρων ἀγαθοεργιῶν καὶ ἀγώνων. Ἀτένιζε οὐχὶ πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι σοὶ φαίνονται χειρότεροι ἀπὸ σέ, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι περισσότερον ἀπὸ σὲ μεριμνοῦν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς των καὶ μ' ὅλα ταῦτα διαρκῶς χύνουν δάκρυα μετανοίας. Ἐὰν τοιαῦτα δάκρυα ἔχυνε καὶ ὁ μέγας Ἐφραὶμ ὁ Σῦρος, ὁ ὁποῖος ἠξιώθη ὁραμάτων ἀπὸ μέρους τοῦ Θεοῦ, πῶς εἶνε δυνατὸν ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ νὰ εἴμεθα ξένοι πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς διαρκοῦς μετανοίας καὶ τοῦ αὐτοελέγχου ; Διὰ τοιούτων λόγων νουθέτει καὶ πάντα τὰ πνευματικά σου τέκνα, ἀλλ' ἰδιαιτέρως ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἄνευ αἰσθημάτων μετανοίας θὰ παρουσιασθοῦν ἐνώπιόν σου ἐν τῇ ἱερᾷ ἐξομολογήσει. Ἄνευ πολλῶν εὐεργεσιῶν εἶνε δυνατὸν νὰ σωθῇ τις, λέγει ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος, ἀλλ' οὐδεὶς ποτὲ ἐσώθη μὴ ἀποκτήσας πνεῦμα κατανύξεως, τ. ἔ. κατανυκτικῆς μετανοίας διὰ τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῦ καὶ χαρᾶς διὰ τὴν θείαν εὐσπλαχνίαν.

Κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ ρωσσικοῦ ὑπὸ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Κ. ΦΩΤΙΑΔΟΥ

(Ἀκολουθεῖ)

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

«Εἷς γάρ ὑμῶν ἐστιν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός».
(Ματθ. κγ', 11).

Ὑπάρχουν καθηγηταὶ τῆς φιλολογίας, φιλοσοφίας, μαθηματικῶν, ἱστορίας καὶ ἄλλων μαθημάτων, ἀλλ' οὐδεὶς εἶναι καθηγητής, ὡς ὁ Κύριος ἡμῶν. Εἶναι ὁ μέγας καθηγητής, ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους δι' ὅλων τῶν αἰώνων, χωρὶς ποτὲ ὁ καιρὸς νὰ ὑποβιβάζῃ τὴν ἀξίαν του, ὡς ὁ καιρὸς καὶ ἡ ἡλικία ὑποβιβάζει τὴν ἀξίαν τῶν καθηγητῶν, διότι παρουσιάζονται ἄλλοι, οἵτινες διδάσκουν ὀρθότερον ἢ ἀνώτερα τῶν ἀρχαίων μαθημάτων.

Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Καθηγητής, οὐχὶ τάξεώς τινος ἐπιστημόνων ἢ ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. «Μαθητεύσατε ὅλα τὰ ἔθνη», ἐγγραφῆτε μαθηταὶ εἰς τὸν Χριστὸν ὅλα τὰ ἔθνη, ἢ ἐξ ὅλων τῶν ἐθνῶν. Διὰ τοῦτο καὶ μαθηταί Του εἶναι ἄνδρες καὶ γυναῖκες, μεγάλοι καὶ μικροί, βασιλεῖς καὶ χωρικοί, σοφοὶ καὶ ἀγράμματοι, πλούσιοι καὶ πτωχοί, ἀφίνοντες τὰ κοσμικὰ ἀξιώματα, τὰς θέσεις καὶ τὰς ἱκανότητας περὶ τὰ ἄλλα καὶ ὅλοι των ἔρχονται παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Χριστοῦ, γίνονται μαθηταί Του, ὡς ὁ σοφὸς Παῦλος, ὁ σκηνοποιὸς Ἀκύλας, ἡ ἀγράμματος Πρίσκιλλα, ὁ λόγιος Ἀπελλῆς καὶ τόσα ἑκατομμύρια ἐξ ὅλων τῶν Ἐθνῶν.

Ἡ σοφία τοῦ κόσμου εἶναι μωρία παρὰ τῷ Θεῷ καὶ ὅταν δὲν ἔχῃ τὸν Θεὸν ὡς ἀρχήν, εἶναι ματαία ἀπάτη.

Ὁ Χριστὸς Καθηγητής, γνωρίζει θετικῶς καὶ διδάσκει θετικῶς, ὅσα οἱ ἄλλοι καθηγηταὶ δὲν δύνανται οὐχὶ νὰ διδάξουν ἀλλ' οὔτε νὰ ἐννοήσουν. Ὁ Χριστὸς μᾶς διδάσκει τὴν ζωήν, τὴν ἐπιστήμην τῆς ζωῆς, ὡς ἔχων ἐξουσίαν καὶ οὐχὶ μὲ ὑποθέσεις καὶ εἰκασίας, πῶς ἀκόμη νὰ ζῶμεν καλῶς, ὥστε νὰ μὴ χαθῇ καὶ παρέλθῃ ἡ ζωή μας ἐπὶ ματαίῳ. Ὁ Χριστὸς ἤνοιξε ***σχολεῖον*** ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὁποίαν προσκαλεῖ καὶ εἰσάγει πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ὅσοι θέλουν νὰ γίνουν μαθηταί Του.

Τὸ σχολεῖον τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Χριστοῦ, ὅπως εἰς κάθε σχολεῖον, ὑπάρχουν διάφοροι τάξεις, ἀνώτεραι καὶ κατώτεραι. Ἕνεκα τοῦ χρόνου σχηματίζονται τάξεις. Κάθε ἔτος παρουσιάζει νέα μαθήματα.

Τὸ πρόγραμμα εἶναι τὸ ἴδιον. Μαθήματα πολλὰ ἔχει νὰ διδάξῃ ὁ Χριστὸς καθ' ἡμέραν, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν καιρόν, ἀναλόγους περιστάσεις, διὰ νὰ μὴ εἶναι ἁπλαῖ θεωρίαι.

Μᾶς διδάσκει τὴν Κυριακὴν πολλά, τ' ἀκούομεν, τὰ ἐννοοῦμεν· ἔρχεται ὅμως ἡ ἑβδομὰς διὰ νὰ τὰ γνωρίσωμεν ἐκ πείρας. Λόγου χάριν, «ὁ μεγαλείτερος ἀπὸ σᾶς θέλει εἶσθαι ὑπηρέτης σας»! Δύσκολον μάθημα· ἔρχεται ἡ καθημερινὴ ζωὴ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ διὰ νὰ τὸ ἐφαρμόσωμεν καὶ βλέπομεν πόσον εἶναι δύσκολον καὶ ἐναντίον εἰς τὴν ὑπερηφάνειάν μας. Ὁμοίως, «ὅστις ὑψώνει ἑαυτόν, θέλει ταπεινωθῇ», τὸ ἀκούομεν, τὸ ἐννοοῦμεν, ἀλλ' ἔρχεται ἡ καθημερινὴ ζωὴ καὶ βλέπομεν εἰς κάθε ὕψωσίν μας τὴν πτῶσίν μας καὶ εἰς κάθε ἑνὸς τὴν ὕψωσιν τὴν πτῶσίν του καὶ οὕτω καθεξῆς. Ὁ καιρὸς καὶ τὰ ἔτη ἔχουν ἀξίαν· «δίδαξόν μας οὕτω νὰ μετρῶμεν τὰς ἡμέρας μας». (Ψαλμ. 5. 12).

Ὅλα τὰ μαθήματα δὲν δυνάμεθα νὰ τὰ μάθωμεν τὴν ἰδίαν ἡμέραν, ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν πρέπει νὰ τὰ μάθωμεν ὅλα. Τὴν ταπείνωσιν, ὑπομονήν, πρᾳότητα, δικαιοσύνην, εἰλικρίνειαν, ὠφέλειαν, αὐταπάρνησιν, φιλαλήθειαν, μεταδοτικότητα, εὐγένειαν, σοβαρότητα...... μανθάνομεν σὺν τῷ

χρόνῳ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Χριστοῦ, καθ' ὅσον τὰ διδασκόμεθα καὶ προσέχομεν νὰ χωνεύσωμεν τὴν διδασκαλίαν.

Ὅπως δὲ εἰς τὰ σχολεῖα βλέπομεν ὀλίγους προβιβασίμους κατ' ἔτος, οὕτως καὶ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Χριστοῦ, ὑπάρχουν ὀλίγοι προβιβάσιμοι καὶ προοδεύοντες.

Εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Χριστοῦ, ὑπάρχουν διάφοροι τάξεις ἐτῶν. Ὁ εἷς ἐδιδάχθη τὸν Χριστὸν πρὸ 5—10—20 ἐτῶν. Πόσα μανθάνει τις ἐντὸς τῶν 20 ἐτῶν; Ἀλλ' ὅταν ὁ σπουδάσας εἴκοσι ἔτη, βλέπει ὅτι δὲν γνωρίζει ὅσα εἷς ἄλλος πενταετής, εἶναί τι τρομερὸν καὶ ἡ δυστυχία του εἶναι μεγάλη, ὅση καὶ ἡ ζημία του.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἑκάστην τάξιν ὑπάρχουν ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι μαθηταί, ἄλλοι προχωροῦν εἰς τοῦτο τὸ μάθημα καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλο. Ἡ σχολὴ τοῦ Χριστοῦ ἀπαιτεῖ νὰ μάθῃ τις ἀπ' ὅλα τὰ μαθήματα, ὅπως ὁ Χριστὸς διδάσκει. Ἐνδέχεταί τις νὰ ἔμαθε νὰ προσεύχηται πολὺ ὡραῖα, ἀλλὰ εἰς τὰς λειψοδοσίας του νὰ μὴ εἶναι εἰλικρινὴς καὶ εἰς τὸν λόγον του ἀκριβής. Ἐνδέχεταί τις νὰ ἔμαθε πολλὰ μαθήματα, ἀλλὰ δὲν ἔμαθε ἀναλόγως νὰ κρατῇ τὴν γλῶσσάν του. Διὰ τοῦτο ὑπάρχουν διαστάσεις καὶ διαφοραὶ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Χριστοῦ. Ὁ εἷς ἔχει ἀρκετὴν δόσιν ὑπομονῆς, τὴν ὁποίαν δὲν ἔχει ὁ ἄλλος· ὁ εἷς εἶναι προσεκτικὸς καὶ φοιτᾷ τακτικὰ εἰς τὸ σχολεῖον, ἐνῷ ὁ ἄλλος φοιτᾷ ἀτάκτως καὶ ἔρχεται ὁπόταν θέλει. Ὁ εἷς ἔμαθε νὰ εἶναι αὐστηρὸς εἰς τὴν τήρησιν τῆς ἡμέρας τῆς Κυριακῆς, ὁ ἄλλος οὐχὶ μόνον δὲν ἔμαθε, ἀλλὰ σκανδαλίζει καὶ ἄλλους μὲ τὴν χαλαρότητά του. Ἔρχεται μία θλῖψις, ἢ μία ἀνάγκη καὶ ὁ εἷς φαίνεται γενναῖος, ὁ δὲ ρίπτει τὴν ἀσπίδα καὶ πληγώνεται φεύγων. Ὁ εἷς ἔμαθε νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ ὑποτάσσεται, ὁ ἄλλος εἶναι παρήκοος καὶ ἀπαιτητικὸς καὶ οὕτω καθεξῆς. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι παρουσιάζονται ζητήματα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, εἰς τὰ ὁποῖα βλέπομεν ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην ἐπαναλήψεως ἀπὸ τὸ ἄλφα τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ. Μὲ πόσην λύπην ἔγραφεν ὁ Παῦλος εἰς τὴν ἐπιστολήν του πρὸς Ἑβρ., ε΄, 11, «ἔχετε χρείαν νὰ σᾶς διδάσκῃ τις τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ».

Καὶ τὴν ἐπανάληψιν ταύτην πρέπει ὅλοι μας νὰ τὴν κάμνωμεν, διὰ νὰ μὴ ἀστοχήσωμεν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Χριστοῦ ὡς μαθηταί. Ἂς ἔλθωμεν εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου. Ὅση δυσκολία ὑπάρχει εἰς τὴν ἐπακριβῆ παρακολούθησιν τῶν μαθημάτων εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Χριστοῦ, τόση ἀντιθέτως εἶναι ἡ ποικιλία καὶ ἡ ἀθρόα προσέλευσις τῶν μαθητῶν. Ὁποία πραγματικῶς εἶναι ἡ ποικιλία εἰς τοὺς μαθητάς, ἕνεκα τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς παρέχει;

Ἐλευθερίαν νὰ γίνῃς μαθητής, νὰ ἐξακολουθῇς, ἢ νὰ ἐξέλθῃς τῆς μα-

θητείας, οὐδεὶς δύναται εἰς τοῦτο νὰ σὲ ἐμποδίσῃ. Καὶ ἡ ἀπόδειξις. Εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἀναφέρεται τὸ ἑξῆς:

Κάποτε εἰς τινας μαθητὰς τοῦ Κυρίου, ὁ λόγος Του ἐφάνη σκληρὸς καὶ τοῦ εἶπον: «Σκηρὸς ἐστὶν ὁ λόγος οὗτος καὶ τίς δύναται ἀκούειν;» καὶ ἀνεχώρησαν. Δὲν τοὺς ἠπείλησεν ὁ Χριστός, δὲν τοὺς ἠμπόδισε ν' ἀναχωρήσουν, ἀλλ' ἐστράφη πρὸς τοὺς δώδεκα μαθητάς Του καὶ εἶπε: «Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κύριε πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ρήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις». (Ἰωάν. στ΄, 66).

Ἡ ἐλευθερία αὕτη, μᾶς καθιστᾷ περισσότερον ὑπευθύνους, δεδομένου ὅτι, ὁ Καθηγητὴς Χριστός, δίδει μαθήματα δύσκολα, τὰ ὁποῖα διὰ νὰ μάθῃ τις ἀπαιτεῖται κόπος, ἀγρυπνία, θυσία, ἐνῷ οἱ ἄνθρωποι ζητοῦν τὰ εὔκολα. Τὸ θέατρον εἶναι πάντοτε εὐκολώτερον ἀπὸ τὸ σχολεῖον. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐξ ἡμῶν, κατὰ πολὺ ὑστεροῦν ὡς μαθηταὶ τῆς σχολῆς τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι γνωστὰ τὰ χριστιανικὰ καθήκοντά μας.

Ὁ μαθητὴς διὰ νὰ μάθῃ πρέπει α΄ νὰ προσέχῃ, β΄ νὰ μελετᾷ, γ΄ νὰ ὑπακούῃ καὶ ἐπὶ πᾶσι ν' ἀγαπᾷ τὰ γράμματα. Οὕτω πᾶς τις ἐξ ἡμῶν, διὰ νὰ εἶναι καὶ λέγεται ἀληθὴς μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ καὶ οὐχὶ κατ' ὄνομα καὶ συνήθειαν, ὡς γίνεται σήμερον, ὀφείλει ν' ἀγαπᾷ τὴν ἀλήθειαν (50 ψαλ.), ν' ἄρῃ τὸν σταυρὸν τῶν παθῶν του καὶ τῶν διαφόρων ἀδυναμιῶν τῆς ζωῆς καὶ ν' ἀκολουθῇ πιστῶς τὰ μαθήματα τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ἐφαρμόζων ταῦτα εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ζωήν του.

Ὁ καιρὸς τῆς ἐκπληρώσεώς των, εἶναι κατάλληλος. Στάδιον εὐρὺ ἀνοίγεται πρὸ ἡμῶν, τὸ τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Οἱ βουλόμενοι ἀθλῆσαι εἰσέλθετε, ὥστε ἐν καιρῷ εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν πρὸς ἡμᾶς: «Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;» ν' ἀναχωρήσετε δηλ. τῆς μαθητείας, ὑπερηφάνως νὰ Τοῦ εἴπωμεν: «Ποῦ νὰ ὑπάγωμεν; Σὺ εἶ ὁ Καθηγητὴς ἡμῶν».

Φεβρουάριος 1938.

ΔΙΑΚΟΝΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΛΑΓΟΥΡΟΣ

Ἱεροκῆρυξ Εἰσοδίων Παναγίας Πέραν.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Πατριαρχικαὶ χοροστασίαι.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῷ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ὑπαπαντῆς (2 μ.) καὶ κατὰ τὰς Κυριακὰς τῆς 13 καὶ 27 τοῦ μηνός, εὐλαβεῖ δὲ παρακλήσει τῆς οἰκείας ἐκκλ. ἐπιτροπῆς ἐν τῷ ἱ. ναῷ τοῦ ἁγίου Δημητρίου Ξηροκρήνης, τὴν Κυριακὴν τοῦ Ἀσώτου (20), τὸν θ. λόγον κηρύξαντος τοῦ πανοσιολ. Τριτεύοντος κ. Μελετίου. Κατὰ τοὺς ἑσπερινοὺς τῆς 1 καὶ 5 τοῦ μηνὸς καὶ τῶν λοιπῶν Κυριακῶν ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐχοροστάτησεν ὁ Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Ἀδαμάντιος.

Πατριαρχικὸν τρισάγιον.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς 6 τοῦ μηνὸς παρηκολούθησε τὴν θ. λειτουργίαν ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ πατριαρχικῷ παρεκκλησίῳ τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου, εἰς τὸ τέλος δὲ αὐτῆς ἔψαλε τρισάγιον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου Φωτίου Β΄.

— Ἐντολῇ δὲ Αὐτῆς, ὁ σεβ. Μ/της Σάρδεων κ. Γερμανός, μεταβὰς μετὰ τοῦ Μ. Πρωτοσυγκέλλου εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ, ἐτέλεσε τρισάγιον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.

Συλλυπητήρια.

Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Πρίγκηπος τῆς Ἑλλάδος Νικολάου τὰ πατριαρχικὰ συλλυπητήρια διεβίβασεν ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος ἐπισκεφθεὶς ἐπὶ τούτῳ μετὰ τοῦ Μ. Διερμηνέως κ. Σ. Κων/νίδου τοὺς Γεν. Προξένους Ἑλλάδος, Γιουγοσλαυΐας καὶ Ἀγγλίας.

Συγχαρητήριοι εὐχαί.

Ἐπὶ τοῖς ἀρραβῶσι τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀλβανίας Ζώγου Α΄ ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος ἐν συνοδείᾳ τοῦ Μ. Διερμηνέως κ. Σ. Κων/νίδου ἐπεσκέφθη (10 μ.) τὸν Γ. Πρόξενον τῆς Ἀλβανίας κ. Α. Τζαδζούλη διαβιβάσας τὰς συγχαρητηρίους εὐχὰς τῆς Α. Θ. Παναγιότητος.

— Ἡ Α. Πανοσιολογιότης ἐπὶ τῷ Κουρμπὰν Βαϊραμίῳ (11 μ.) ἀφῆκε κατ' ἐντολὴν πατριαρχικὴν ἐπισκεπτήριον εἰς τὸν Ἐξοχώτ. Νομάρχην ΚΠόλεως, τὸν βοηθὸν Νομάρχην, τὸν Διευθυντὴν τῆς Ἀστυνομίας καὶ τὸν Ὑποδιοικητὴν Φατήχ.

Πατριαρχικὴ ἀντιπροσώπευσις.

Ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ ἐν ἁγίοις Φωτίου πατριάρχου Κ. Πόλεως τοῦ Ὁμολογητοῦ (6 μ.) ἑώρτασεν ἡ ἐν Χάλκῃ ἱ. μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἵδρυμα τοῦ ἱ. πατρός.

Κατὰ τὴν τελεσθεῖσαν ἐν τῷ ἱ. αὐτῆς ναῷ ὑπὸ τοῦ σεβ. Μ/του Φιλαδελφείας καὶ Σχολάρχου κ. Αἰμιλιανοῦ θ. λειτουργίαν τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἀντεπροσώπευσεν ὁ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Γρηγόριος.

— Κατὰ τὸ αὐθημερὸν τελεσθὲν ἐν Μ. Ρεύματι πάνδημον μνημόσυνον παρέστη ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὁ πανοσιολ. Ὑπογραμματεὺς τῆς ἱ. Συνόδου διάκονος κ. Πολύευκτος.

Ὀνομαστήρια.

— Τῷ ἑορτάσαντι (23 μηνὸς) τὴν ἐπέτειον αὐτοῦ ὀνομαστικὴν ἑορτὴν σεβ. Μ/τῃ Προύσης κ. Πολυκάρπῳ ἡ Α. Θ. Παναγιότης συνεχάρη αὐτοπροσώπως, ἐπισκεφθεῖσα αὐτὸν κατ' οἶκον, τοῖς δὲ αὐθημερὸν ἑορτάσασι σεβ. Μ/ταις Βεῤῥοίας, πρ. Χίου καὶ πρ. Ξάνθης συνεχάρη διὰ γραμμάτων Αὐτῆς.

— Ὡσαύτως διὰ γράμματος Αὐτῆς συνεχάρη εὐχηθεῖσα τῷ σεβ. Ἀρχιεπισκόπῳ Σιναίου κ. Πορφυρίῳ (26 μ.).

— Τοῖς ἐκ τῶν κληρικῶν τῆς Πατρ. Αὐλῆς ἑορτάσασι Μ. Ἐκκλησιάρχῃ κ. Ἰσιδώρῳ (4 μ.) καὶ Τριτεύοντι τῶν πατριαρχ. διακόνων κ. Μελετίῳ (12 μ.) ἐξεφράσθησαν αἱ πατριαρχικαὶ εὐχαί.

Πατριαρχικοὶ χοροί.

Εἰς τὴν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου Ε. Βιγγοπούλου κενωθεῖσαν θέσιν τοῦ Ἄρχοντος Λαμπαδαρίου τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἡ Α. Θ. Παναγιότης διώρισε τὸν πρωτοψάλτην τῆς ἐν Ταταούλοις ἱ. ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου κ. Κ. Πρίγκον, ὅστις πρὸ ἱκανῶν ἐτῶν ἐχρημάτισε Β' Δομέστιχος τοῦ πανσέπτου πατριαρχικοῦ ναοῦ.

Ἀφίξεις.

Ἀφίκετο ἐξ Ἑλλάδος (4 μ.) ὁ σεβ. Μ/της Προύσης κ. Πολύκαρπος, προϋπαντηθεὶς ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀρχιδιακόνου.

Ἐπισκέψεις.

Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἐπεσκέφθησαν:

— Ὁ ὑποδιοικητὴς Φατὴχ κ. Ἰ. Σακιζλὴ ἐν συνοδείᾳ τῶν ἐπάρχων Φατὴχ καὶ Φαναρίου τῇ 3 τοῦ μηνός· τούτους τὴν ἐπαύριον ἀντεπεσκέφθη ἀπὸ μέρους Αὐτῆς ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Ἀδαμάντιος μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Τουρκικοῦ Γραφείου κ. Ε. Μαυρίδου.

— Ὁ κ. Darius Alton Davis, τῆς Παγκοσμίου Χριστ. Ἀδελφότητος τῶν Νέων (4 μ.).

— Ὁ κ. Α. Μπακαλμπασης, τέως ὑπουργὸς ἐν Ἑλλάδι, (17 μ.), ὃν ἀντεπεσκέφθη ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος.

— Ὅμιλος ἄγγλων προσκυνητῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἐπισκόπου Νοτίου Ὑόρκης, ἐντιμοτάτου κ. Henry Lunn τῶν «Ἐκκλησιαστικῶν Καιρῶν» τοῦ Λονδίνου. Τούτους ὁδηγουμένους ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα ἀγγλικανοῦ πρωθιερέως κ. Αὐγουστίνου Ὄκλεϋ ἐδέχθη ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐν τῷ ἐπισήμῳ Πατριαρχικῷ Γραφείῳ ἐπιδαψιλεύσασα αὐτοῖς τὴν Πατριαρχικὴν εὐλογίαν (22 μ.).

— Ὁ ἐξοχ. πρεσβευτὴς τῆς Γιουγοσλαυΐας κ. Ἀτζέμοβιτς ἐν συνοδείᾳ τοῦ Γεν. Προξένου κ. Ἰ. Βούκοτιτς καὶ τοῦ πρωθιερέως κ. Π. Χαϊδούκοβιτς (23 μ.). Τὴν Α. Ἐξοχότητα ἀντεπεσκέφθη αὐθημερὸν ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος μετὰ τοῦ Μ. Διερμηνέως κ. Σπ. Κωνσταντινίδου.

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΒΙΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

Τῇ 8ῃ τοῦ μηνὸς ἐτελεύτησε συνεπείᾳ ἐγκεφαλικῆς συμφορήσεως ὁ Ἄρχων Λαμπαδάριος τοῦ πανσέπτου Πατριαρχικοῦ Ναοῦ ***Εὐστάθιος Βιγγόπουλος***.

Ὁ ἀείμνηστος ἐγεννήθη ἐν Κανδυλλὶ τῆς ἐπαρχίας Χαλκηδόνος τῷ 1882. Ἀποφοιτήσας τῆς ἀστικῆς Σχολῆς μετὰ ζήλου ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἧς ταχέως ἀνεδείχθη βαθὺς μύστης. Ἀπὸ τοῦ 1903 μέχρι τοῦ 1908 ἔψαλεν ἐν διαφόροις ἱ. ναοῖς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, κατὰ τὸ ἔτος δὲ τοῦτο προσελήφθη ὡς δεξιὸς ψάλτης τοῦ ἐν Φαναρίῳ Ἁγιοταφιτικοῦ Μετοχίου, καὶ ἀργότερον ὡς Πρωτοψάλτης τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Προύσης. Ἐπὶ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Ε′ διωρίσθη τῷ 1913 Β′ Δομέστιχος τοῦ πανσέπτου Πατριαρχικοῦ Ναοῦ καὶ κατὰ τὸ 1916 προήχθη εἰς Ἄρχοντα Λαμπαδάριον τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας, τελεσθείσης τὴν ἑπομένην ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, προέστη ὁ σεβ. Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Μάξιμος μετὰ τῶν σεβ. Μητροπολιτῶν Χριστουπόλεως κ. Μελετίου καὶ Λαοδικείας κ. Δωροθέου. Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἀντεπροσώπευσεν ὁ πανοσιολ. Δευτερεύων κ. Μάξιμος. Τὸ πένθος ἦγεν ὁ Ἄρχων Πρωτοψάλτης κ. Ι. Ναυπλιώτης μετ' ἀμφοτέρων τῶν Δομεστίχων, συνεπείᾳ δὲ τούτου τοὺς πατριαρχικοὺς χοροὺς διηύθυνεν ὁ Ἄρχων Μουσικοδιδάσκαλος τῆς Μ. τοῦ Χρ. Ἐκκλησίας κ. Β. Ὀνουφριάδης συμπαραστατούμενος ὑπὸ ἱεροψαλτῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

Παρῆσαν κατὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν οἱ σεβ. Μ/ται Προύσης καὶ Αἴνου, οἱ θεοφ. Ἐπίσκοποι Χαριουπόλεως καὶ Ναζιανζοῦ, ὁ Μ. Πρωτοσύγκελλος, ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς ἱ. Συνόδου, οἱ πατριαρχικοὶ ἐν γένει ὑπάλληλοι, ἱεροψάλται τῆς Ἀρχ/πῆς καὶ τῶν παρακειμένων ἐπαρχιῶν, ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ Πατρ. Ναοῦ, ἀντιπροσωπεία τῆς κοινότητος Κανδυλλί, γενετείρας αὐτοῦ, μαθηταὶ τοῦ ἀειμνήστου καὶ πολὺ πλῆθος εὐσεβῶν.

Τὸν νεκρὸν προσεφώνησεν ὁ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Γρηγόριος. Ἐτάφη ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Νεκροταφείῳ Ἐγρῆ-Καποῦ, τοῦ σεβ. Λαοδικείας ἀναγνόντος τὴν ἐπιτάφιον συγχωρητικὴν εὐχήν.

Τοῦ ἀειμνήστου ***Εὐσταθίου Βιγγοπούλου*** ἡ μνήμη εἴη αἰωνία!

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

† ***Μ. Ἀρχιμ. Μιχαὴλ Κων/νίδου***, προϊσταμένου τοῦ ἐν Λονδίνῳ Ὀρθ. Ἑλλ. Ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος: ***ὁ Μέγας Ἀθανάσιος καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτοῦ***. Ἀθῆναι. 1937. 8ον σ. α-ιβ. 1-282.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτελεῖ μονογραφίαν καλλίστην τοῦ ἀγαπητοῦ συγγραφέως, γνωστοῦ καὶ ἐξ ἄλλων αὐτοῦ ἔργων ἐν περιοδικοῖς ἢ καὶ αὐτοτελῶς δημοσιευθέντων.

Κατὰ τὴν ἰδίαν τοῦ συγγρ. ὁμολογίαν, τὸ γοητευτικὸν κάλλος τῆς ἀρετῆς καὶ τὸ ψυχικὸν μεγαλεῖον τοῦ Μ. Ἀθανασίου ἦτο τὸ σαγηνεῦσαν καὶ προσελκύσαν αὐτὸν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ ἱ. τούτου πατρός. Καὶ ἦτο φυσικόν· διότι ὁ ἱστορικὸς ὅστις θὰ ἐπεχείρει νὰ διεξέλθῃ τὰ συγγράμματα τοῦ τελευταίου τούτου καὶ νὰ συμβουλευθῇ ἔπειτα καὶ ὅ,τι οἱ αἰῶνες διελάλησαν ἀμερόληπτον περὶ αὐτοῦ, θέλει μείνῃ κατάπληκτος πρὸ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱ. ἀνδρὸς καὶ θέλει ὑποκλιθῇ πρὸ τῆς μορφῆς αὐτοῦ, διακριθέντος ἐπὶ εὐσταθείᾳ χαρακτῆρος καὶ βαθείᾳ ἀγάπῃ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἤδη αὐτοῦ καὶ ἐφεξῆς μέχρι σήμερον ἡ προσωπικότης τοῦ μεγάλου τούτου τῆς Ἀλεξανδρείας ἱεράρχου ἐφείλκυσε τὸ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προσοχὴν ὅπως ἐκινητοποίησε καὶ τὸν κάλαμον σεβασμίων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, σοβαρῶν θεολόγων καὶ δοκίμων ἱστορικῶν, εἰς τρόπον ὥστε περὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ νὰ ὑπάρχῃ καὶ διαφημίζηται πλουσία φιλολογία καὶ βιβλιολογία, τῆς ὁποίας εἰς μέτρον λίαν εὐρὺ φαίνεται ποιούμενος χρῆσιν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ ὁ πανοσιολογ. φίλος.

Ἀλλ' ὁ σ. ἔπραξεν ἄριστα προβὰς εἰς τὴν σύνταξιν τῆς μονογραφίας αὐτοῦ ταύτης πρωτίστως κατόπιν «λιπαρᾶς μελέτης τῶν συγγραφῶν τοῦ ἱστορουμένου ἁγίου ἀνδρός». Ὁ θέλων νὰ ἀντιληφθῇ τὸν νοῦν, νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν ψυχήν, νὰ κατανοήσῃ τὰ αἰσθήματα τοῦ Μ. Ἀθανασίου, νὰ διακρίνῃ αὐτὸν ἀπὸ πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, νὰ γνωρίσῃ τέλος ἐπακριβῶς τὰ κατ' αὐτόν, ὀφείλει νὰ διεξέλθῃ πρὸ παντὸς τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, ἔχοντα καὶ τοῦτο τὸ πλεονέκτημα ὅτι παρενείρουσιν ἐνίοτε καὶ ἔγγραφα ἐπίσημα.

Καὶ οὕτω ἀπὸ τῶν ἰδίων συγγραφῶν τοῦ ἱ. ἀνδρὸς καὶ ἀπὸ ἄλλων πηγῶν καὶ βοηθημάτων ἀξιοπίστων ἀντλήσας καὶ ἐνισχύσας τὰς πληροφορίας αὐτοῦ ὁ σ. ἐνεφάνισεν ἐν τῇ μονογραφίᾳ αὐτοῦ τὸν Μ. Ἀθανάσιον ὄχι μόνον ὡς μέγαν πατέρα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὡς ὁμολογητὴν καὶ μάρτυρα. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ δρᾶσις αὐτοῦ συνυφαίνεται μετὰ τοῦ ἀρειανισμοῦ, ὁ σ. ἀναλύει καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἀναιρῶν τὸν κακόβουλον ἰσχυρισμὸν ὅτι ὁ ἱ. πατὴρ κατεπολέμησεν τὴν αἵρεσιν ταύτην ἐκ πνεύματος δουλοπρεπείας πρὸς τὸν γηραιὸν προϊστάμενον αὐτοῦ Ἀλέξανδρον ἢ καὶ ἐκ φυσικῆς ῥοπῆς πρὸς συζητήσεις ἐριστικὰς καὶ ὄχι ἐξ ἐκτιμήσεως τοῦ ἀπειλοῦντος τὴν ἐκκλησίαν μεγάλου κινδύνου. Αὐτὸ τοῦτο ὑπεστηρίξαμεν καὶ ἡμεῖς ἄλλοτε ἐν σχετικῇ ἡμῶν μελέτῃ (*ἡ περὶ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ διδασκαλία τοῦ Μ. Ἀθανασίου.* Ἀλεξάνδρεια, 1934) σημειώσαντες ὅτι κατὰ τὸν Μ. Ἀθαν. ὁ ἀρειανισμὸς ἦτο ὁ κυρίως διαφθορεὺς τῶν χριστιανῶν συνειδήσεων καὶ πεποιθήσεων καὶ ὅτι συνεπῶς ὁ ἱ. οὗτος πατὴρ δὲν ἠδύνατο νὰ ἵσταται ἁπλοῦς θεατὴς τῆς δημιουμένης καταστάσεως, ἄλλαις λέξεσιν ἡ μεγάλη ἀγάπη αὐτοῦ πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ δὲν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτὸν νὰ καθεύδῃ καὶ ἀδρανῇ, καθ' ὃν χρόνον ὁ ἀρειανισμὸς ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ ὁσημέραι ἐπὶ τὰ πρόσω χωρῶν ὀλίγου δεῖν ἠπείλει γενικὴν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας κυριαρχίαν.

Ἡ διαίρεσις τοῦ ἔργου εἶνε φυσική, ἡ ἀνάλυσις καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν καθ' ἕκαστα σαφὴς καίτοι θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀπαντήσῃ ἀναλυτικωτέραν τὴν διατύπωσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ ἱ. πατρὸς καὶ τὴν γνώμην περὶ τῆς γνησιότητος ἢ μὴ ὡρισμένων, συγγραφῶν αὐτοῦ. Παρὰ ταῦτα ὅμως καί τινα ἄλλα ἱστορικῆς φύσεως σημεῖα ἄλλως ὑπ' ἄλλων διατυπούμενα, τὸ ἔργον παραμένει πάντοτε ἀμείωτον ἐν τῇ ἀξίᾳ αὐτοῦ, ἐπιμαρτυροῦν τὴν καὶ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐπιστημονικὴν εἰδικότητα τοῦ συγγραφέως ᾧτινι καὶ συγχαίρομεν.

ΚΠόλις 1938. † *Ὁ Σάρδεων Γερμανός.*

'Ενδιαφέρουσα διάλεξις περὶ τῆς 'Εκκλησιαστικῆς μουσικῆς.

Εἰς τὴν ἐν 'Αθήναις αἴθουσαν τῆς 'Αρχαιολογικῆς 'Εταιρείας τὴν 29ην παρελθόντος 'Ιανουαρίου ἐδόθη λίαν ἐνδιαφέρουσα διάλεξις περὶ Βυζαντινῆς μουσικῆς. 'Αγορητὴς ἦτο ὁ κ. Ν. Κωνσταντόπουλος διδάκτωρ φιλολογίας καὶ τέως βουλευτὴς Ροδόπης, ἐμὸς δὲ συσπουδαστὴς τῶν γυμνασιακῶν μαθημάτων, ἐκ νεότητος ἐραστὴς τῆς ἱερᾶς τέχνης τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ εὐλαβέστατον τέκνον τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας. Θεωρεῖ τὸ ζήτημα τῆς 'Εκκλησιαστικῆς μουσικῆς οὐχὶ ἐκ τῶν δευτερευούσης σημασίας, ἀλλ' ὡς ὁλοκληρωμένην πνευματικήν τινα δημιουργίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀγνοοῦμεν. Τὰ τριτημόρια καὶ τεταρτημόρια, αἱ λεπτόταται ὑποδιαιρέσεις τοῦ μουσικοῦ ***τόνου*** ἐξέφρασαν τὰ μᾶλλον αἰθέρια τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων καὶ αἱ νεώτεραι τάσεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, ἡ ὁποία ἔχει βάλει πλώρη πρὸς τὴν 'Ανατολήν, μαρτυρεῖ τὴν σχετικήν της ἀτέλειαν παρ' ὅλας τὰς μουσικὰς μεγαλοφυΐας τοῦ Μπετόβεν καὶ τοῦ Βάγνερ διὰ τῶν ὁποίων ἐτελειοποίησε τὴν πολυφωνικὴν ἁρμονίαν.

'Η Βυζαντινὴ μουσικὴ εἶναι ἡ ἰδία μὲ τὴν 'Αλεξανδρινὴν καὶ τὴν μουσικὴν τῶν κλασικῶν χρόνων. Οἱ δελφικοὶ ὕμνοι δὲν διαφέρουν πολὺ ἀπὸ τὸν ἀριστουργηματικὸν ὕμνον τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων, τὸ τετράσημον μέλος «Φῶς ἱλαρὸν» ψαλλόμενον βεβαίως ὄχι ὅπως ψάλλεται, ***ἀλλὰ ὅπως πρέπει νὰ ψάλληται.*** Ομοίαν ἀξίαν ἔχουν τὰ κεκραγάρια 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, τὰ ἀλληλούϊα τοῦ μαΐστορος Κουκουζέλη καὶ τὸ μεγαλοφωνότερον ᾆσμα τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνων, τὸ Κοινωνικὸν τῆς 'Αναλήψεως «'Ανέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος» ὅπως συνετέθη ὑπὸ Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου. Εἶναι δὲ ἐκτὸς ἀμφιβολίας πλέον ὅτι ὅπως τὴν πρώτην ζύμην τῆς μουσικῆς των οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες παρέλαβον ἐξ 'Ανατολῆς — μαρτυροῦν τὰ ὀνόματα τῶν ἤχων Φρύγιος, Λύδιος, Μιξολύδιος — τοιουτοτρόπως καὶ οἱ βυζαντινοὶ μουσικοὶ τὸ πρῶτον ὑλικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς παρέλαβον ἐκ τῆς προγονικῆς δημιουργίας, ἡ ὁποία ἐχρησιμοποιησε διάφορα διαγράμματα ἢ ἤχους καὶ δύο τὰ διαπασῶν ἐν οἷς ἐκινεῖτο πᾶσα μελῳδία.

Τῶν ἀρχαίων ὕμνων πιστότατος ἀντίλαλος εἶναι τὰ στιχηραρικὰ μέλη τῆς ἡμετέρας 'Εκκλησίας. Εἰς τὸ στιχηράριον 'Ιακώβου τοῦ Πρωτοψάλτου τὸ βασιζόμενον ἀπολύτως εἰς τὸ πρῶτον στιχηράριον τὸ ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ 'Ιεροσολύμων Σωφρονίου, διεσώθησαν ὅλαι ***αἱ θέσεις*** τῆς ἀρχαίας μουσικῆς. 'Αντίληψιν τῆς ἀληθείας ταύτης λαμβάνομεν ἂν προσέξωμεν ὀλίγον εἰς τὸ δοξαστικὸν τοῦ 'Εσπερινοῦ τῆς Μ. Παρασκευῆς «Σὲ τὸν ἀναβαλλόμενον τὸ φῶς ὥσπερ ἱμάτιον...» ὅπου ἡ 14 φορὰν ἀπαντωμένη θέσις Κε Δι Γα Βου ἐνθυμίζει τοὺς φρυγίους αὐλοὺς τῶν ἀρχαίων καὶ ὅπου εἰς τὴν μουσικὴν φράσιν «Μεγαλύνω τὰ Πάθη σου ὑμνολογῶ καὶ τὴν Ταφήν σου» ὁ μελῳδὸς ἐξαντλεῖ ὁλόκληρον τὴν περιπάθειαν καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ψυχῆς του.

'Η διάλεξις τοῦ κ. Ν. Κωνσταντοπούλου περιέλαβε καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς 'Εκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἀπὸ τοῦ μαΐστορος Κουκουζέλη μέχρι Χουρμουζίου τοῦ Χαρτοφύλακος τοῦ ἐφευρέτου καὶ ἀπὸ τοῦ 1813 διδασκάλου τῆς ἐν χρήσει μουσικῆς γραφῆς.

† ***'Ε. Α.***

† *Μητροπολίτου πρώην Λαγκαδᾶ Γερμανοῦ. Ἐκκλησιαστικοὶ Λόγοι καὶ Ὁμιλίαι. Ἀθῆναι 1937.*

Τὸ πόνημα τοῦτο ἀποτελεῖ καλὸν βοήθημα διὰ τοὺς ἱεροκήρυκας καὶ ψυχωφελὲς ἀνάγνωσμα διὰ τοὺς πιστούς. Ἡ γλῶσσα εἶνε ρέουσα καὶ εὔληπτος, ποικίλλουσα ἀναλόγως τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τῶν ἀκροατῶν, οὓς εἶχεν ὑπ' ὄψει ἡ Α. Σεβ. ἧτινι καὶ συγχαίρομεν θερμῶς.
† *Ὁ Μ. Ἀ. Γρ.*

† *Μητροπολίτου Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὄρους Σωκράτους. Χριστιανικὴ Ἠθική. Ἐν Μεγάλῃ Παναγίᾳ, 1937.*

Ὁ συγγραφεὺς ἀναλύει μετὰ χάριτος τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας περὶ ἠθικῆς, ἃς διὰ γλώσσης σαφοῦς πειρᾶται νὰ καταστήσῃ προσιτὰς τοῖς πᾶσι. Καὶ μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς δύναταί τις νὰ συγχαρῇ θερμῶς τὴν Α. Σεβασμιότητα.
† *Ὁ Μ. Ἀ. Γρ.*

Ἐγκόλπιον Ἐκκλησιαστικὸν Ἡμερολόγιον, καταρτισθὲν ὑπὸ Ἐμμανουὴλ Φαρλέκα, πρωτονοταρίου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι 1938.

Χρησιμώτατον πρὸ παντὸς διὰ τοὺς ἱερεῖς, ὡς περιέχον, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας. Αἱ ἐπισυναπτόμεναι στατιστικαὶ καὶ ἄλλης φύσεως πληροφορίαι περὶ τῶν μητροπόλεων τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ἱκανοποιοῦν πάντα ἐπιθυμοῦντα νὰ γνωρίζῃ γενικῶς τὰ κατὰ τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησιαστικὴν ζωήν.
† *Ὁ Μ. Ἀ. Γρ.*

— ΕΛΠΙΣ, περιοδικὸν θεολογικόν, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Μητροπολίτου Βαρσοβίας τῇ συνεργασίᾳ τῶν καθηγητῶν τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἰωσὴφ Πιλσούδσκη ἐν Βαρσοβίᾳ, 1936, ἔτος Χ. τεύχη 1-2 (πολωνιστί).

Περιεχόμενα: *α)* Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία. Πηγαὶ εἰδικαί. Ἐκ παραδόσεων ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ κτλ. *Μητροπολίτου Διονυσίου.* σ. 9-69. — Ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἐν τῇ καθόλου ἱστορίᾳ, καθ. *Δ. Δοροσένκο*, σ. 70-81.—Ἐκκλησία καὶ διεθνὲς δίκαιον, καθ. *Ζυζύκιν*, σ. 85-222.—Βιβλιογραφία 223-244.

β) Παράρτημα: Ἀπολογισμὸς ἐπὶ τῆς δράσεως τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωσὴφ Πιλσούδσκη ἐν Βαρσοβίᾳ κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1935-1936.

— *Ἐμμανουὴλ Τ. Παντελάκη*, αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐκκλ/κῆς ποιήσεως. Ἀθῆναι. 1937.